

Urednička politika tjednika "Hrvatsko slovo"

Veleslavić, Klara

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:441627>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Klara Veleslavić

Urednička politika tjednika „Hrvatsko slovo“

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Klara Veleslavić
0269080669

Urednička politika tjednika „Hrvatsko slovo“

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Sanjin Sorel izv. prof.

Rijeka, 2020.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Urednička politika tjednika „Hrvatsko slovo* izradio/la samostalno pod mentorstvom dr. sc. Sanjina Sorela izv. prof.

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezo/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Potpis

Klara Veleslavić

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. „Hrvatsko slovo“ – uredništvo, financiranje i rubrike	3
2.1. Uredništvo.....	4
2.2. Financiranje.....	6
2.3. Rubrike.....	8
2.3.1. „Razgovor“	11
2.3.2. „Urednički komentar“/ „Komentar“	13
2.3.3. „Dnevnik“	19
2.3.4. „Da se ne zaboravi“.....	21
2.3.5. „Riječ uz knjigu“	23
2.3.6. „Karte na stol“	25
3. Politika i neka društvena pitanja	28
4. Etika novinarstva i „Hrvatsko slovo“	31
5. Revizionizam u „Hrvatskom slovu“	34
6. Umjetnost u „Hrvatskom slovu“	41
6.1. Književnost	42
6.2. Likovnost	44
6.3. Kazalište.....	45
6.4. Film.....	46
6.5. Glazba	50
6.6. Strip.....	51
7. Isključivost kao temelj	55
8. Zaključak.....	57
9. Popis literature	59

1. Uvod

Kada se na jednom predavanju postavilo pitanje o tome kakva je kultura u Hrvata, nastao je interes upravo za hrvatsku kulturu u sadašnjem trenutku. Kako je kultura pojam s više definicija, posegnuti za nekom knjigom značilo je pretraživanje mnogih naslova knjižnične građe te nešto više vremena nego što ga imamo i stranica što ih želimo kada si postavljamo neka tek usputna pitanja. Lakše rješenje bilo je pretražiti novine, časopise i slične periodike za kulturu, a tu su se kao prvi rezultat pretraživanja nametnule novine „Hrvatsko slovo“ – idealno rješenje u nekoliko brojeva po trideset i dvije stranice. Tako je nekoliko brojeva preraslo u petsto dvadeset dva broja analize, a odgovor na jedno tek usputno pitanje dobilo je opseg diplomskog rada.

Ono početno pitanje svakim novim otvorenim brojem preoblikovalo se u jedno novo: Zar je ovo hrvatska kultura? Uzimajući u obzir sve uže i šire definicije kulture, sve dosadašnje znanje te zdrav razum i toleranciju kao preduvjet, potvrđan odgovor odupirao se postaviti zaključkom. Biti studentom filozofskog fakulteta u 21. stoljeću, a ne samo jednog njegovog odsjeka, znači imati širi pogled, širi prostor kretanja, a upravo to omogućuje i zahtijeva kritičko promišljanje. U suprotnom, našli bismo se u zamci jednoumlja, što dovodi do nerazumijevanja i postojanja samo jedne interpretacije prošlosti, sadašnjosti, društva, prirode, umjetnosti, čovjeka i svega onoga što nas okružuje. Takvo nešto uočeno je u interpretaciji hrvatske kulture kakvu daje „Hrvatsko slovo“, koja pripada onom dijelu hrvatskog društva koje je u ime domoljublja nesporno da nadvlada podjele među ljudima, a „podjele među ljudima mogu se skladno pomiriti jedino ako svatko teži dosegnuti svoje idealno ja, preko kojega svekolika raznolikost pojedinačnoga ja teži sjedinjenju s drugim ljudima.“¹ Taj dio društva onemogućuje da omasovljena građanska država zaživi jer u temeljima svojeg djelovanja ima primordijalan pristup naciji² te pojmove nacionalnog identiteta i nacionalne kulture, na koje se pozivaju „kada se žele opravdati važni

¹ Schiller, Friedrich., *Pisma o estetičkom odgoju čovjeka*, 1795. (Preuzeto s: www.enciklopedija.hr)

² Mit na kojem se ustrajava u južnoslavenskim državama poznat je kao primordijalni pristup naciji i potječe od nacionalista. „Osnovna ideja pritom je da dotična nacija postoji već odavno i da se njena povijest može pratiti stoljećima unazad. Po tome je nacija već doživjela slavne epohe pune junaka i cvjetanja, što treba bodriti članove te nacije danas. Problem tog pristupa je što je on pozamašno u kontradikciji s činjenicama.“ (Breuilly, J., *Nationalismus und moderner Staat*, Köln, 1999., citat preuzet iz: Kordić, Snježana, „Ideologija nacionalnog identiteta i nacionalne kulture“, *U čast Pera Jakobsena: zbornik radova*, ur. Dejan Ajdačić i Persida Lazarević di Giacomo, Beograd, 2010., str. 226)

politički zahtjevi, kada se žele obrazložiti školski programi, organiziranje studija ili financiranje raznih manifestacija i projekata.“³ Nacionalni identitet, bio interpretiran kao „loš“ nacionalizam ili „dobar“ nacionalizam – patriotizam⁴, u suštini je proizvod nemoćnog pojedinca koji se „pogrešno identificira s jednim kolektivom kojem naizgled pripada prirodno, naime rođenjem“⁵, a nacionalna kultura, kao također neprihvatljiv kriterij za pojam nacije, pretpostavlja podudaranje tradicije i običaja koji čine kulturu s nacionalnim granicama. To je, dakako, nemoguće jer „znanost, umjetnost, religija, tehnička dostignuća, moralne vrijednosti, ponašanje – ništa od toga nije po svojim svojstvima nacionalno specifično.“⁶

Esencijalistička interpretacija etnosa, uočena u „Hrvatskom slovu“, postaje problem ako je riječ o „jedinom hrvatskom tjedniku za kulturu“, o tjedniku u privatnim rukama nekolicine ljudi, koji pod idejom slobode i demokracije grade ideologiju koja im osigurava egzistenciju. Problem je i činjenica da to financira Ministarstvo kulture, odnosno građanstvo. Činjenica koju poput mnogih drugih činjeničnih nepravilnosti u državi valja barem nakratko staviti u fokus, o njoj govoriti, o njoj raspravljati – jer svako prešućivanje, može značiti podržavanje.

Tema uredničke politike „Hrvatskog slova“ svediva je na nekoliko rečenica, no za potrebe diplomskog rada, riječi će biti o uredništvu, rubrikama, financiranju, glavnim temama, etici novinarstva, reviziji prošlosti i odnosu novina prema umjetnosti, sve potkrijepljeno citatima iz brojeva koji su izlazili od 1. siječnja 2010. do 31. prosinca 2019. godine, odnosno od broja 767 do broja 1288.

³ Kordić, Snježana, „Ideologija nacionalnog identiteta i nacionalne kulture“, *U čast Pera Jakobsena: zbornik radova*, ur. Dejan Ajdačić i Persida Lazarević di Giacomo, str. 225-239, Beograd, 2010. (str. 225)

⁴ Narod ili nacija ne oblikuje se prirodno, već djelovanjem političara, a obični ljudi su u takvom kolektivu i zbog tuđih i zbog vlastitih interesa. Ideologija patriotizma, nacionalnog identiteta i prirodne pripadnosti kolektivu daje se kao odgovor na pitanje zašto nastaju nacije „zato što tek ta ideologija omogućava da se ljudi u kolektivu iskoriste za raznorazne političke svrhe, uključujući i ratove.“ (Prema: Kordić, Snježana, „Ideologija nacionalnog identiteta i nacionalne kulture“, *U čast Pera Jakobsena: zbornik radova*, ur. Dejan Ajdačić i Persida Lazarević di Giacomo, str. 225-239, Beograd, 2010.)

⁵ Kordić, S., Ideologija nacionalnog identiteta i nacionalne kulture, u: *U čast Pera Jakobsena: zbornik radova*, ur. Ajdačić, D. i Lazarević di Giacomo, P., Beograd, 2010. (225 – 239)

⁶ *Ibid.*

2. „Hrvatsko slovo“ – uredništvo, financiranje i rubrike

„Hrvatsko slovo“ hrvatski je tjednik⁷ za kulturu, koji iz svoga sjedišta u Zagrebu svakoga petka već dvadeset pet godina na trideset dvije stranice berliner⁸ formata donosi članke, razgovore, kritike i osvrte na zbivanja iz svijeta politike, umjetnosti i sporta te humoristično-satirični prilog. Konceptiju „Hrvatskog slova“ iznio je Dubravko Horvatić 28. ožujka 1995. godine, a točno mjesec dana kasnije, kao glavni urednik, predstavio je prvi broj u Zagrebu, zajedno s ravnateljem Stjepanom Šešeljom, zamjenikom glavnog urednika Milom Pešordom i predsjednikom Društva hrvatskih književnika Nedjeljkom Fabrijem. Tjednik je u vlasništvu Hrvatske kulturne zaklade – Hrvatsko slovo⁹ (utemeljena 1997. godine), kao i četiri knjižnice (Hrvatsko slovo, Djela hrvatskih književnika, Oratio pro Croatia i Knjižnica za mladež HS) te Galerija AZ, a izlazi, kako stoji u impresumu, uz potporu Ministarstva kulture RH¹⁰ i Gradskog ureda za kulturu Grada Zagreba.

⁷ Novinska forma tjednika najčešće odgovara političkim, vjerskim ili kulturalnim izdanjima koja tako pokrivaju više zbivanja i daju dublji i složeniji pregled. Tjednici se dijele na informativno-političke, specijalizirane i zabavne. Prema obilježjima ovih vrsta, „Hrvatsko slovo“ bio bi specijalizirani tjednik, usredotočen na određeno područje – hrvatsku kulturu. Politika, koja je tematski dominantna, nije u potpunosti vezana za aktualnost niti informativnost, stoga nije riječ o informativno-političkom tjedniku. (Prema: www.enciklopedija.hr)

⁸ Novinski format mjera stranica 315 × 470 mm.

⁹ HKZ - HRVATSKO SLOVO d.o.o. registrirana je tvrtka za nakladničku djelatnost, izdavanje knjiga, izdavanje novina, časopisa i periodičkih publikacija, zvučnih zapisa, tiskanje novina, pripremu i izradu tiskarske forme, umnožavanje video zapisa, istraživanje tržišta i ispitivanje javnog mnijenja, promidžbu, filmsku i video djelatnost, prikazivanje filmova, djelatnosti sajмова, zastupanje inozemnih tvrtki, kupnju i prodaju roba te obavljanje trgovačkog posredovanja. (Preuzeto s: www.hkz.hr)

¹⁰ „Ministarstvo kulture sufinancira elektroničke publikacije te časopise i novine za kulturu koji naročito pridonose kulturnoj živosti i raznolikosti te intenzitetu kulturnog života Republike Hrvatske. Pri odlučivanju se uzimaju u obzir programska profiliranost, kontinuiranost izlaženja, aktualnost, selektivnost i kritičnost, konceptijska ujednačenost, likovno-grafičko oblikovanje i izvedba te regionalna zastupljenost. Tijekom cijele godine stručne službe Ministarstva kulture prate kvalitetu i redovitost izlaženja publikacija kao i zbivanja na cjelokupnoj časopisnoj sceni u Hrvatskoj. Krajem godine izdavači svih sufinanciranih časopisa i elektroničkih publikacija dužni su dostaviti privremeno izvješće o realizaciji, a do kraja siječnja sljedeće godine potpuno godišnje izvješće o utrošenim sredstvima te sve predviđene brojeve pojedinog sufinanciranog časopisa. Odobranje sredstava za sljedeću godinu ovisi i o kvaliteti realizacije sredstava odobrenih prethodnih godina. Kako bi se časopis sufinancirao obavezno mora

Sintagma „hrvatski tjednik za kulturu“ značila bi da „Hrvatsko slovo“ izlazi jednom tjedno i tematizira pitanja hrvatske kulture, stoga bi čitatelj očekivao tjedni osvrt na prošla, aktualna i najave budućih zbivanja na području hrvatske kulture, pretežno iz različitih hrvatskih umjetnosti. No, iako je na službenoj stranici „Hrvatskog slova“ politika na zadnjemu mjestu¹¹, iščitavanjem samo nekoliko brojeva uočljiva je dominacija upravo politike, bilo da je riječ o samoj temi ili pak o političkoj obojanosti onih članaka koji naizgled pripadaju drugome tematskome svijetu. U pitanje se tako dovodi često spominjani status „jedinog hrvatskog tjednika za kulturu“, kao i financiranje od strane Ministarstva kulture, koje u posljednjih deset godina ima uzlazno-silaznu putanju kakvu ima politička stranka koju tjednik podržava. No prije svega glavno je pitanje što je prema „jedinome hrvatskome tjedniku za kulturu“ kultura. Preciznije, što je hrvatska kultura? Daljnjom će se analizom pokušati definirati upravo kultura „Hrvatskoga slova“, odnosno kako je definira urednička politika novina.

2.1. Uredništvo

S obzirom da u analizu ulaze brojevi posljednjih deset godina, kratko predstavljanje uredništva obuhvaća upravo te godine, zajedno s osnivačem i prvim urednikom Dubravkom Horvatićem.

Književnik Dubravko Horvatić (1939. – 2004., Zagreb) bio je glavni urednik tjednika tri godine (1995. – '98.), a po njemu je nazvana nagrada koja se dodjeljuje svaki 28. travnja od 2006. godine.¹² Pjesnikom egzistencijalnog pjesništva generacije razlogovca postaje 1957. godine,

postojati i redovito izlaziti barem godinu dana. (...) Financirane su dvoje novine za kulturu: Vijenac sa 600.000,00 kn i Hrvatsko slovo s 400.000,00 kn.“ (Preuzeto s: www.min-kulture.gov.hr/)

¹¹ Hrvatsko slovo od svojega utemeljenja bavilo se pitanjima hrvatske kulture, od slikarstva i književnosti do filma, istodobno promičući hrvatske državne interese u svim oblicima društvenog života, pa i u politici. (Preuzeto s: www.hkz.hr)

¹² Nagrada Dubravko Horvatić dodjeljuje se za prozu i poeziju objavljenu u „Hrvatskom slovu“, u rubrikama „Hrvatska proza“ i „Hrvatska poezija“. U ocjenjivačkom sudu izmjenjivali su se Dubravko Jelčić, Nedjeljko Mihanović, Hrvoje Hitrec, Ivan Božičević, Stjepan Šešelj, Igor Mrduljaš, Mile Pešorda, Nenad Piskač, i Mate Kovačević, novinari iz uredništva ili bliskoga suradništva tjednika. Mnogi od autora dobitnici objavljeni su u različitim rubrikama „Hrvatskog slova“, najčešće u rubrikama „Susret“, „Dnevnik“, „Razgovor“ ili „Hrvatska književnost“.

kada objavljuje svoju prvu pjesmu, a osamdesetih godina pjesništvom mu dominiraju teme nacionalne povijesti i katolička ikonografija. Pisao je novele, priče i romane za djecu („Stanari u slonu“, „Junačina Mijat Tomić“, „Grički top“, „Hrvatine stoljećima“), drame („Sveti Juraj i zmaj“), putopise („Knjiga o Herceg-Bosni“), književne i likovne kritike i eseje (završio je komparativnu književnost i povijest umjetnosti) te je preko četrdeset godina objavljivao u brojnim periodikama. Nakon hrvatskog proljeća pa sve do devedesetih, Horvatić je prešućivan književnik pa se više okrenuo pisanju za djecu. Razlog tomu mogao bi biti taj što mu je otac bio časnik Domobranstva, oružanih snaga NDH-a. Promjenama koje su uslijedile početkom devedesetih, postaje ugledan član Hrvatske demokratske zajednice, potpredsjednik Matice hrvatske (1992.) te nesmetano nastavlja svoj književni i novinarski rad. Dobitnik je, između ostalog, nagrade Ivana Brlić Mažuranić, nagrade Miroslav Krleža i nagrade Tin Ujević.

Do broja 798 Nenad Piskač (1962., Zagreb) je glavni urednik i autor rubrike „Urednički komentar“. U različitim listovima radio je kao novinar i urednik, pišući o temama religijske kulture, izvandomovinstva i unutarnje politike. Piše poeziju, putopise, eseje i feljtone na standardu i kajkavskom dijalektu. Dijelom analize je samo posljednjih trideset brojeva kojima je Piskač glavni urednik, na što će biti kratkog osvrtu u nastavku rada.

Od 799. broja (29. srpnja 2011.) glavni urednik je Stjepan Šešelj (1947., Podgradina kraj Opuzena), književnik je i diplomirani pravnik te ravnatelj Hrvatske kulturne zaklade¹³ (od 1997.). Urednik je i u galeriji „Stećak“ u Kleku, Sekciji Društva hrvatskih književnika za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu te likovnih i književnih izdanja u Neretvanskoj riznici umjetnina i inih vrijednosti. Objavio je i nekoliko zbirki pjesama („Škrapa“,

¹³ Kako stoji u programskim ciljevima, Hrvatska kulturna zaklada utemeljena je radi promicanja sveukupne hrvatske kulture, djeluje u svim državama u kojima žive Hrvati, njome upravljaju isključivo Hrvati i osvjedočeni prijatelji hrvatske države i kulture. Hrvatska kulturna zaklada hrvatotvorna je - kulturotvorna i državotvorna zaklada, koja okuplja svijestne i čestite Hrvate i osvjedočene prijatelje hrvatske države i kulture, spremne vlastitim neprofitnim materijalnim udjelom utemeljiti novčano moćnu i u svakom pogledu materijalno sposobnu svehrvatsku zakladu, kojom će samostalno upravljati, te uz pomoć koje će onemogućivati iskrivljavanje ili uništavanje hrvatskih izvornih kulturnih, uljudbenih i općenacionalnih vrijednosti. Hrvatska kulturna zaklada nastojat će neprestance održavati u svijesti, da je u provedbi hrvatske kulturne politike, na svim područjima, težište preporoda hrvatskoga društva u prevladavanju svega onoga što nam je kao negativno naslijeđe ostalo iz jugosrpskoga i komunističkoga razdoblja. U planskim zadaćama da će HKZ nastojat će ostvariti svoju ranije donesenu odluku o potpori i sunakladništvu Hrvatskoga slova, putem vlastite tvrtke HKZ-Hrvatsko slovo d.o.o. (Preuzeto s: www.hkz.hr)

„Očina“, „Dulo“). Za „Hrvatsko slovo“ pisao je različite tekstove, od komentara na aktualna politička zbivanja do izvještaja s kulturnih zbivanja.

Od 2010. do 2019. godine urednici „Hrvatskog slova“ su: zamjenici glavnog urednika Mira Ćurić i Igor Mrduljaš (do smrti 2013. godine) i urednici Ivan Božičević, Maja Burger, Branka Hlevnjak, Eva Kirchmayer-Bilić, Nikola Listeš, Vlado Šimenc, Stjepan Šulek i Dubravka Vidak. Mira Ćurić, po struci profesorica pedagogije, tijekom ovih godina obavljala je poslove zamjenice urednika i tajnice, lekture i korekture te pisala tekstove za tjednik, najčešće donoseći „razgovore“ i „susrete“, odnosno intervjuje. Igor Mrduljaš, kazališni kritičar, imao je stalnu rubriku u tjedniku, „Hrvatsko glumište“. Ivan Božičević književnik je i književni kritičar te je za tjednik donosio različite tekstove, pretežito književne kritike. Povjesničarka umjetnosti Maja Burger djeluje uglavnom na stranicama posvećene likovnoj umjetnosti donoseći izvještaje s izložbi, tjedni vodič za izložbe ili razgovore s umjetnicima. Urednica kulture Branka Hlevnjak, povjesničarka umjetnosti i likovna kritičarka, osim „Komentara“ donosi priče i vijesti iz svijeta likovne, ali i drugih umjetnosti. Eva Kirchmayer-Bilić, pijanistica i profesorica na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, urednica je glazbene rubrike te piše osvrte na zbivanja uglavnom klasične glazbe. Nikola Listeš, ilustrator i hrvatski najnagrađivaniji karikaturist, za „Hrvatsko slovo“ crta političko-humoristični strip „Sedmo osjetilo“. Vlado Šimenc urednik je humoristično-satiričnog priloga za koji piše humoristične „vijesti“, odnosno rimovane dosjetke kao komentare na aktualna politička zbivanja. Stjepan Šulek jedno vrijeme bio je glavni urednik, potom ostaje urednikom do danas, objavljujući tekstove političkih tema i brojne podliske povijesnih, političkih i geopolitičkih sadržaja.

Promjene u uredništvu posljednjih deset godina gotovo su nezamjetne, stoga su takve i promjene u uredničkoj politici.

2.2. Financiranje

Osim podatka koji stoji u impresumu, o financiranju novina ne bi trebalo ništa više govoriti kada ne bi postojala povezanost između svote novca i vladajuće stranke, o čemu su i sami urednici govorili u brojevima onih godina kada su im sredstva smanjena. Prema podacima na stranicama Ministarstva kulture (od srpnja 2020. Ministarstvo kulture i medija), „Hrvatsko slovo“ dobivalo je potporu: 2010. i 2011. godine 600 tisuća kuna, 2012. god. 400 tisuća kn,

2013. god. 300 tisuća kn, 2014. i 2015. god. 250 tisuća kn te 2016. – 2020. god. 400 tisuća kn.¹⁴ Gotovo svake godine potpora „Hrvatskome slovu“ je u među tri najviše svote na popisu dokumenta „Potpora izdavanju časopisa“, uz Maticu hrvatsku Zagreb, Drugu stranu d.o.o. (dvojednik „Zarez“) i Hrvatsko društvo pisaca (časopisi „Književna republika“, „Europski glasnik“, „Poezija“, „Relations“ i „Tvrdča“). Kada je na parlamentarnim izborima u prosincu 2011. pobijedila Kukuriku koalicija (SDP, HNS, HSU i IDS), idućih se godina smanjivala potpora „Hrvatskome slovu“, sve do povratka HDZ-a na vlast četiri godine kasnije. Ukupan iznos za potporu izdavanja časopisa krenuo je silaznom putanjom 2012. godine, kada je s nešto više od šest milijuna padao do četiri i kada je pala potpora „Hrvatskom slovu“. No takav pad se nastavio sve do danas, kada ne prelazi iznos od četiri milijuna, ali se potpora tjedniku povećala. Na smanjenje potpore uredništvo je gorljivo reagiralo, što pismima Ministarstvu i Vladi, što obraćanjima čitateljima, a nekoliko su mjeseci prostore ponekih omanjih rubrika zatamnjivali kako bi pokazali da nemaju novaca. Neke se rubrike nisu nakon toga vratile, poput „Pro patria“ Elije Patricije Pekice-Pagon. Pisma, poslana i primljena, uredništvo je objavljivalo na prvim stranicama, uz upućene molbe čitateljima da pretplate sebe i svoju djecu kako se novine ne bi ugasile. Primjerice, u broju 1056 obraćaju se čitateljima:

„Više smo puta, tijekom ovih dvadeset godina izlaženja našega tjednika, u raznim prigodama, pisali i izgovarali: 'Hrvatsko slovo ide dalje, svakoga petka – uvijek za Hrvatsku!' (...) A kako se Ministarstvo kulture RH odnosilo prema ovom 'našem sloganu' (!), prema 'Hrvatskome slovu', od početka 'detuđmanizacije', od Ivice Račana i Antuna Vujića pa do Andree Zlatar-Viočić i sada do Berislava Šipuća, vidi se iz pregleda godišnjih novčanih potpora našem tjedniku. Iz toga umanjivanja iznosa potpora Hrvatskome slovu iščitava se odnos prema prvom predsjedniku dr. Franji Tuđmanu odnosno hrvatskoj državi i tjedniku koji je uveo i drugi slogan, povodom filma 'Tuđman' Jakova Sedlara: 'Film koji Vas ne će detuđmanizirati!' (...) I sada Vas molimo da zajednički, s Hrvatskom kulturnom zakladom, pomognete 'Hrvatskome slovu', novčanim priložima, u skladu s Vašim mogućnostima.“

Na kraju molbe upućene čitateljima stoji preslika dokumenta u kojemu stoji kako je potpora prije prve SDP-ove vlade iznosila milijun i dvjesto tisuća kuna godišnje. U idućim brojevima objavljivana su pisma zahvale i popis imena donatora s iznosima koje su uplatili. Tjednik financira i Grad Zagreb, a od 2010. potpora je narasla sa 70 tisuća na 90 tisuća kuna. Uz HDZ, uredništvo otvoreno podupire i Milana Bandića, no prostor mu daje samo u određenim trenucima: u utrci za predsjednika RH 2010. godine i kada „zahvaljujući zagrebačkom gradonačelniku Milanu Bandiću, te gradskom uredu za kulturu, Ivici Lovriću, pročelniku i

¹⁴ Podaci preuzeti s: <https://min-kulture.gov.hr/financiranje/arhiva-2782/odobreni-programi/16359>

Tediju Lušetiću, zamjeniku pročelnika Hrvatsko je slovo nabavilo novo glazbalo: novi pijanino marke Yamaha.¹⁵

2.3. Rubrike

Mnogo je različitih, stalnih i povremenih rubrika ispunilo deset analiziranih godina, no u nastavku će se prikazati samo jedan dio, dovoljan da bi se dobio uvid u izgled novina. Gotovo sve su rubrike u novine uvrštene na način da pogoduju glavnim temama i preokupacijama, a o njima će riječi biti u sljedećoj cjelini rada. O nekim rubrikama bit će nešto više riječi, uz zapažanja o njihovom razvoju kroz godine.

Rubrike „Razgovor“, „Dnevnik“ i „Susret“ u svakom su broju namijenjene sugovornicima „Hrvatskog slova“, koji u formatu intervjua ili dnevničkog zapisa predstavljaju sebe, svoj rad i svoje stavove o različitim segmentima društvenog života. Svi se oni po mnogočemu razlikuju, ali kad je riječ o političkim, društvenim i inim stavovima, onda su razlike jedva primjetne jer se u „Hrvatskom slovu“ nikada ne će naći netko tko će zastupati ljevičarske stavove, kritizirati desnu političku opciju, propitkivati djelovanje Crkve, podržavati pravo na abortus i sl. Drugim riječima, oni su tu da iz svoje perspektive potvrde „priču“ koju tjednik u nastavcima ponavlja iz godine u godinu. Već bi iz popisa svih imena ljudi koji su gostovali u ovim rubrikama bilo mnogo toga jasno, no valja istaknuti kako je među njima bilo i onih koji su bez imalo političkog tona govorili o svježim temama i inspirativnim novostima iz manje poznatih svjetova, a najčešće su to bili „anonimni“ ljudi koji su svoj život posvetili nekoj umjetnosti. Neke od zanimljivosti koje su uočene u ovim rubrikama unutar deset godina jesu: oni kojima posao i društveni status omogućuju da snažnije podržavaju uredničku politiku tjednika pojavljuju se u svim trima

¹⁵ U istome broju (924) u rubrici „Karte na stol“ pod naslovom „Protivnicima zagrebačkog gradonačelnika“ brani se Milan Bandić i njegova gradnja fontana: „Još jedan aktualan primjer su Bandićeve, a zapravo naše fontane. Toliko se zlog naklapanja dogodilo i ljude navodilo na pobunu, što nije teško jer su svi osjetljivi na trošenje novca, pa sad završetak radova i fontane čuva policija. Fontane koštaju, kao što košta svaki spomenik i kod nas i u svijetu, kojem se danas divimo i pitanje je kulture smo li ga vidjeli ili čuli za njega, a plaćao ga je uvijek narod prema svojim mogućnostima, ili nemogućnostima usprkos. Ove su fontane na samom ulazu u grad s prekrasnim pogledom na Medvednicu i Katedralu i na samo srce Zagreba, one će biti naš ponos jer će dati pečat prvom dojmu onima koji dohodu u grad! A na trošak ćemo zaboraviti, kao što danas nitko ne spominje trošak za, gradnju kazališta i dvorane Lisinski.“

rubrikama (i u ostalima); najviše sugovornika dolazi iz redova Crkve (od 2017. godine sve više) ili se dotiču vjerskih tema (uglavnom govore o prakticiranju katoličke vjere); od početka 2019. godine uz gotovo svako ime navodi se „promicatelj/ica hrvatske kulture/identiteta/jezika“; sugovornici se biraju ovisno o aktualnim društvenim zbivanjima i temama (primjerice, u studenome, kada su obljetnice stradanja Vukovara i Škabrnje, više riječi dobivaju branitelji).

„Urednički komentar“/„Komentar“, „Da se ne zaboravi“, „Karte na stol“, „Šport“ i rubrike za umjetnosti koje će biti prikazane u zasebnom poglavlju rada, prisutne su u svakom broju, uz neke manje izmjene tijekom godina. O europskoj politici dugi niz godina piše Stjepan Šulek („Pogled u Europu“), dok su za stanje hrvatske politike i gospodarstva „zaduženi“ Benjamin Tolić („Idola fori“, potom „Politički kolopleti“) i Mijo Jukić („Hrvatski gospodarski barometar“). Dugogodišnje rubrike imali su/imaju Mile Pešorda („Eurogledi“), Damir Pešorda („S vrha pera“), Anto Pranjić („Narodski rečeno“) i Hrvoje Hitrec („Hrvatska zbilja“), a u njima su iznosili svoja stajališta o političkim i društvenim zbivanjima. Usmjerenost na izvandomovinske Hrvate održavale su, između ostalog, rubrike Ljube Krmeka („Zabilješke iz Neretve“), Ante Maričića („Iz bh bilježnice“) i Ivana Svićušića („Hercegbosanski svjetlopis“), kao i česti članci iz tiskovina hrvatskog iseljništva. Tema hrvatskog jezika bila je često prisutna¹⁶, čemu je

¹⁶ Uglavnom se radi o reakcijama na inicijativu da se zbog smanjenja troškova prevođenja za potrebe Europske unije službene jezike Hrvatske, Srbije, Crne Gore te Bosne i Hercegovine svede na neko zajedničko rješenje kao što je svojedobno bio hrvatsko-srpski ili srpsko-hrvatski jezik. Osim toga, dosta se polemika vodilo oko hrvatskog pravopisa, usred kojih je Stožer za obranu hrvatskog Vukovara predložio devet načela koje podupire petsto tisuća branitelja: 1. "č", a ne "dž" u im. poput "naručba" (od "naručiti"); 2. ispred sufiksa -ski ne bilježimo jednačenje po zvučnosti "klub – klubski", "Srbin – srbski"; 3. u futuru ne kratiti infinitiv "raditi ću, misliti ću"; 4. negacija u futuru s bjelinom: "ne ću, ne ćemo"; 5. predmetke pod- i iz- u pisanim riečima ne treba mienjati prema izgovoru: "podpukovnik, podpredsjednik, iztjerati, razčistiti". Prema istom načelu možemo pisati i "obhodnja" umjesto "ophodnja" u riečima u kojima smatramo zgodnim; 6. imenice na -ac pisati ovako: "vrabac – vrabci – vrabca, sudac – sudci – sudca"; 7. imenice koje završavaju na -dak i -tak pisati: "podmladak – podmladci – podmladka, redak – redci – redka, zadatak – zadatci – zadatak"; 8. u izvedenicama i oblicima imenica na -st zadržati u pisanju slovo "t" koje se u izgovoru ne čuje: "poviest – poviestni – poviestnik, bolest – bolestni – bolestnik, častan – častni – častnik"; 9. jednosložni dvoglas "ije" u dugim slogovima pisati: "rieč" ("rječnik"), "diete" ("djeca"), "pogriešiti" ("pogrješka"), "liepa" ("ljepota"), "vriedan" ("vrjedniji"). (To naravno ne vriedi za rieči poput "biskupija – biskupije, smijati se – smijem se, dobiti – dobijem, čiji – čije, prije, poslije, nije"). Ne preporučamo etimološko pisanje "francuzki", "etimološki", "težki", "podrška", "društvo", "obći", "tvrđka" umjesto uobičajenoga pisanja "francuski", "etimološki", "teški", "podrška", "društvo", "opći", "tvrđka".

doprinosio i Domagoj Vidović u rubrici „Jezik naš hrvatski“. Rubrika „Iz krstionice“ u svakom je broju donosila novosti iz Crkve, legende o svecima i poruke katolicima, a dugi niz godina u „Hrvatskom žrtvoslovu“ i „Hrvatskom kenotafu“ abecednim redom popisani su svi stradali i nestali za vrijeme Domovinskog rata. U jednom do dva broja izlazio je izvještaj s tribina („Tribina Hrvatsko slovo uživo“), na kojima su članovi i prijatelji Hrvatske kulturne zaklade predstavljali knjige, gledali filmovi i govorili o raznolikim hrvatskim temama. Mjesto za oglašavanje popunjavali su Optika Kraljević, Radio Herceg Bosne, Katolički tjednik, Hrvatski katolički radio, Radio Marija i Laudato TV, a bilo je mjesta i za čitatelje, čije su se reakcije na zbivanja u državi objavljivale u rubrici „Jeka jeka jeka“. Od ostalih rubrika valja još izdvojiti „Velikani hrvatske umjetnosti“, prva stranica od 2017. godine posvećena biografijama hrvatskih umjetnika iz prošlosti, kao i rubriku „Riječ uz knjigu“, u kojoj su različiti autori pisali prikaze knjiga iz hrvatske publicistike, a nešto rjeđe i književnosti.

Urednici, stalni i povremeni novinari i suradnici čine podužu listu imena koje nalazimo ispod objavljenih tekstova, što navedenih, što ostalih rubrika, i svi oni tvore jedan kolektivni stav prema hrvatskoj prošlosti, zbivanjima u „sadašnjosti“ i mogućim odvijanjima u budućnosti. Zastupanje i obrana toga stava izvire iz većine tekstova, stoga se ponekad može steći dojam da sve tekstove piše jedna osoba. Takvom dojmu pridonose oni brojevi u kojima se jedna tema raspravlja u gotovo svim rubrikama, što će biti prikazano u narednim poglavljima. Dio tog stava su i čitatelji¹⁷, specifična i ciljana skupina kada je u pitanju „Hrvatsko slovo“, što ga približava definiciji časopisa.¹⁸ „Samo naizgled paradoksalno može zvučati ustvrdimo li kako su ove dvije krajnje, prividno periferne instancije – nakladnik i čitatelj – međusobno zapravo najbliže. Naime,

¹⁷ „Iako se na prvi pogled može učiniti kako su za časopis odlučujući njegovo ime i program ili da je to možda više pitanje odnosa između, s jedne strane, nakladnika i urednika, s druge, urednika i suradnika, a ni u kojem slučaju ne smije se izgubiti iz vida i pitanje čitatelja, njezina ukusa i očekivanja, jer o čitateljima se napokon i radi, časopis je u osnovi zbir svih tih faktora koji, ma kako uzajamno povezani, svaki put u njihovu sjecištu iskrsava ona glavna karika, a to je urednik.“ (Prema: Brešić, Vinko, *Čitanje časopisa: uvod u studij hrvatske književne periodike 19. stoljeća*, Matica hrvatska, Zagreb, 2005., str. 90)

¹⁸ Vinko Brešić („Čitanje časopisa: uvod u studij hrvatske književne periodike 19. Stoljeća“) određuje temeljna svojstva časopisa: nije im imperativ ažurnost već trijezno prosuđivanje, pa se u časopisu recentne vijesti mogu pročitati tek u sporednom dijelu, dok je u novinama obrnuto. Uz ciljanu publiku, ovo je jedna od karakteristika „Hrvatskog slova“ koja ovaj tjednik dovodi na granicu između novina i časopisa.

jedino one objektivno posjeduju moć, a koliko i tko je u tome stvarno moćniji ostaje da se vidi na tržištu na kojemu svaka strana ima vlastiti interes, i interes je ono što ih zbližava.“¹⁹

Neki opći stav koji zauzima „Hrvatsko slovo“ najbliže bi se mogao objasniti odrednicama konzervativno demokršćanskog do krajnje desnog državnog uređenja, vrlo slično političkome programu Domovinskog pokreta na parlamentarnim izborima 2020. godine, čiji članovi već nekoliko godina uživaju podršku ovih novina, odnosno stavu konzervativnog kršćanstva. Takvi se stavovi u tjedniku izjednačavaju s hrvatstvom, odnosno, sve ono drukčije predstavlja se protuhrvatstvom, lošim, neispravnim hrvatstvom, na koncu, jugoslavenstvom i prosrpskom propagandom.

2.3.1. „Razgovor“

Rubriku „Razgovor“ pronalazimo na drugoj stranici svakoga broja, a širi se uglavnom na dvije stranice, ponekad i dva broja, što je najčešće slučaj kada je sugovornik netko čija riječ doprinosi jačanju ideologije koju podupire uredništvo. Primjerice, razgovor s akademikom Dubravkom Jelčićem (br. 836-837.) proteže se na dva broja – u prvome započinje naslovom „Ponosan sam na sve što sam radio u Matici hrvatskoj“ referirajući se na brisanje iz članstva Matice, dok se u idućem broju prebacuje na isključivo političke teme („Sami smo dopustili da nas naši zločinci optužuju i da nam sude“), završavajući s porukom: „Da je u Hrvatskoj sve normalno, Hrvatskom slovu ne bi ni trebala bilo kakva i bilo čija dotacija, jer bi se mogao izdržavati sam.“

Riječ je, dakle, o rubrici koja svakoga broja donosi intervju s više ili manje poznatim osobama različitih zanimanja – političara, književnika, novinara, glazbenika, slikara, redatelja, svećenika i sl. Ukratko, intervjui onih čije djelovanje ulazi pod pojam kulture, onako kako ga definira sam tjednik, odnosno pojam hrvatske kulture. Uvodom i prvim pitanjima čitatelj saznaje o profesionalnom djelovanju sugovornika, dosadašnjem, aktualnom i budućem, s naglaskom na važnost koju ono ima unutar svojega područja, ali i šire. Pitanja koja vode završetku strukturirana su na način da povezuju sugovornika i njegov rad s aktualnim „problemom“ koji se tematizira kroz gotovo sve rubrike toga broja, ili pak nekim učestalim, koji ulazi pod domenu

¹⁹ Brešić, Vinko, *Čitanje časopisa: uvod u studij hrvatske književne periodike 19. stoljeća*, Matica hrvatska, Zagreb, 2005. (str. 90)

ideologije. Takva su pitanja uglavnom politički obojena, a zajedno s odgovorima odaju dojam pomno isplaniranog intervjua – intervjua u svrhu podupiranja određenoga stajališta. Za takvu je svrhu intervju idealna novinska vrsta jer „spretno postavljena pitanja“ stoje i u samoj definiciji. Analizirane intervjue stoga možemo razvrstati u dvije skupine, ovisno o tome pronalazimo li u njima elemente ideologije ili ne. Ovih prvih, svakako je više, no ne treba zanemariti one razgovore iz kojih se dalo pročitati nešto više od hrvatske desnice, partizanske ljevice, prakticiranja katoličanstva i sl. U nastavku izdvojeni su neki „razgovori“ i njihovi dijelovi koji potvrđuju sve dosad navedeno o ovoj rubrici.

„Za ovaj narod osim Crkve ovdje više nitko ništa ne čini.“ (Josip Senjak, župnik u Doboju, br. 790)

„Obnova hrvatske države jedini je grijeh hrvatske politike devedesetih.“ (Mihovil Biočić, liječnik, br. 792)

„Potreban nam je naraštaj mladih i domoljubnih povjesničara.“ (Ivan Strižić, publicist, br. 802)

„Stepinac je dijelio sudbinu hrvatskoga naroda. (...) Moramo razbiti lažne okove novije hrvatske povijesti koju često pišu oni koji ju ne žele. (...) Hrvatski narod postoji jer vjeruje u pravoga Boga i zavjetovao se Majci Božjoj“ (mons. dr. Juraj Batelja, br. 825)

„I kazalištem se brane nacionalni interesi! (...) Dok naši pobjednički generali ne budu oslobođeni krivnje prema istim onim kriterijima kojima Veliki svijet slavi svoje vojskovođe, sve dotle u svrhu očuvanja istine i dostojanstva mi ne trebamo ulaziti u EU.“ (Vlatko Perković, dramaturg, br. 841)

„I rat smo izdržali lakše nego današnje europapresholdingovsko trpanje pod tepih, gebelovsko izvrtnje istine ponavljanjem laži da smo svi jednako krivi.“ (Boris Svrtan, glumac i redatelj, br. 856.)

„A država je sazdana na jednodušnom htijenju naroda, na brojnim žrtvama njezinih branitelja. Postavljati neke druge temelje (antifašizam), zapravo je rad protiv države.“ (mons. dr. Mile Bogović, br. 857)

„Pratim Hrvatsko slovo gotovo od početka izlaženja i vrlo rado pročitam većinu tekstova. To je jedini list u RH koji donosi objektivne tekstove o političkom životu u RH, kao i u BiH, o povijesti hrvatskog naroda, o kazališnim, glazbenim i likovnim događanjima. Prilozi u listu su vjerodostojni jer su autori priloga ugledne osobe s velikim iskustvom i ugledom. Uvijek prvo pročitam priloge na predzadnjoj i zadnjoj stranici lista jer pogađaju bit problema u RH. Zaista je sramotno da je potpora HS od društvene zajednice toliko mala, a ta ista zajednica bitno izdašnije potpomaže publikacije s izrazito protuhrvatskim sadržajima. Čestitam Uredništvu HS da unatoč vrlo teškim uvjetima rada uspijevaju svojim zalaganjem redovito izdavati ovaj hrvatski tjednik.“ (akademik Stanko Popović, br. 881)

„Uz Hrvatsko slovo vezala me njegova programska, demokratska, nacionalna orijentacija, kritičko-polemička otvorenost, intelektualna zrelost i usmjerenost prema aktualnoj društvenoj stvarnosti.“ (Nedjeljko Mihanović, bivši predsjednik Hrvatskog sabora, br. 889)

„Zapravo danas zastupnici jugokomunističke paradigme u povijesnoj znanosti imaju veliki problem. (...) U tim uvjetima, i unatoč preferiranju koje imaju u medijima, može se čuti i onaj drugi – hrvatski glas. Zato je njima iznimno teško ispuniti zadaću koja im je postavljena – od pobjednika Hrvate pretvoriti u gubitnike. Što se tiče prof. Goldsteina treba znati kako njemu logika nije jača strana. Zato mnogi mogu uočiti gluposti i neznanje u njegovim interpretacijama povijesti. (...) Zato me zapanjila vijest da je takav znanstvenik, ako se za njega uopće može reći, predložen za hrvatskog akademika. (akademik Josip Pečarić, br. 898)

„Novi zakon o nerođenima treba ići na korist i djeteta i majke i oca.“ (Vice John Batarelo, predsjednik udruge i zaklade Vigilare, br. 1148)

2.3.2. „Urednički komentar“/ „Komentar“

Od broja 767 do 798 autor ove rubrike jest urednik Nenad Piskač (1962., Zagreb), koji u svojim tekstovima uglavnom prati aktualne događaje na političkoj sceni. Brojevi koji izlaze u siječnju 2010. godine obilježeni su predsjedničkim izborima i njihovim rezultatima, a na njih se osvrće i Piskač: „Bandić je bolji od Josipovića“, „Branitelji za Bandića, Savo Štrbac za Josipovića“, „Nastavak stabiliziranja i pridruživanja“ i „Poplava nesolidarnosti“. U tekstovima ovih naslova Piskač otvoreno poziva čitatelje da glasuju za Milana Bandića, gradonačelnika Zagreba, grada koji je iste godine financirao tjednik sa 70 tisuća kuna. Možda taj iznos ne zadivljuje jer uz političare uglavnom vezujemo milijune ili jer znamo za financiranje Ministarstva, no usporedimo li tu financijsku pomoć s presudama od 30 tisuća kuna²⁰ u korist „duševno oboljelih“ od strane tjednika „Feral Tribune“, onda se stvar ipak mijenja. Piskač u svojim tekstovima prije svega kritizira „dezorijentirane medije“ koji su favorizirali određene kandidate i ostale „odgurali u drugi plan, gdje se najbolje snašao Miroslav Tuđman“, inače prvi favorit uredništva, kao i svih koji su za ove brojeve pisali ili davali intervjuje. Nastavlja gorljivo s isticanjem Bandića, ali sve u okviru „zastrašujuće“ ideje kako „na eventualnim prijevremenim parlamentarnim izborima, o kojima se sve češće govori, oporba računa na pobjedu i formiranje vlade s Pusićkom na čelu i Josipovićem na Pantovčaku. Dodajmo tome i najavljene promjene ustava i vidjet ćemo kako bi se u toj konstelaciji snaga otvorila sva vrata prema novoj jugotvorevini temeljenoj na komunističko-četničkom antifazišizmu i haaškoj pravdi...“ (br. 767). Izdvojiti valja još nekoliko citata:

„Josipović je i u drugom krugu medijski mažen poput kućnog ljubimca. Bandiću imputiraju korupciju, no kada je riječ o stranačkim kandidatima onda se korupcija ne spominje.“

„(...) Bandićeva tvrdoglava upornost uz pomoć koje može usavršiti engleski, kako bi zadovoljio poliglota Mesića.“

„Kad se već i on (Mesić) uključio u sotoniziranje jednog kandidata, onda treba reći: Bandić bi bio za većinu hrvatskih građana bolji i pravedniji predsjednik od Mesića, Josipovićev program je klonirana Mesićeva kampanja od prije deset godina. Obje su usklađene s ciljevima manjine, na koju je upozoravao

²⁰ Riječ je o tužbi koju je podnijela Izabel Skokandić, knjižničarka Gradske knjižnice Korčula o kojoj je „Feral“ više puta pisao u kontekstu uništavanja i spaljivanja knjiga na srpskome jeziku i/ili ćirilici, što srpskih, što hrvatskih autora. „Feralovci“ jedni su od rijetkih novinara koji su zapisivali o takvim događajima u devedesetima, a dotičnu su u duhu svoje satire prozvali „Djevojčicom sa žigicama“. To je značilo još jednu u nizu dobivenih tužbi (za duševnu bol), odnosno još samo jedan čin u orkestriranom gušenju „Ferala“.

prvi predsjednik, sklone zapadnobalkanskim integracijama i haaškoj interpretaciji novije hrvatske povijesti.“ (br. 767)

Iz navedenog nameće se nekoliko zaključaka: 1. Milan Bandić nije toliko dobar izbor koliko je Ivo Josipović loš.; 2. Josipovićeви glasači su: jugonostalgici i žele novu Jugoslaviju, antihrvatski nastrojeni, komunisti, četnici, Srbi ili ljubitelji Srba te podupiru haašku osudu Hrvatske i hrvatskih generala.; 3. Problem nije korumpirani Bandić, već to što se i drugim kandidatima ne imputira korupcija.; 4. Izbor Josipovića za predsjednika dio je tajnoga plana koji će Hrvate dovesti u inferioran položaj naspram Srbije, plan tzv. „nova jugotvorevina“.

Ipak, 10. siječnja Josipović je izabran za predsjednika, pa od sljedećeg broja postaje dio „stalne postave“ prozivanih, bilo u ovoj ili nekoj drugoj rubrici. Što se ove pak tiče, već 15. siječnja Piskač o njemu piše kao o čovjeku kojemu „smetaju ljudi u crnom u Bleiburgu, ali mu ne smetaju ljudi u crvenom s petokrakom“. Nadalje, Predsjednik će se uglavnom spominjati u kontekstu jugokomunizma („Mesićevština je projekt revitaliziranog jugokomunističkog sustava s prefiksom euro“, br. 774), partizanskog pokreta i srbofilije („Karađorđevići naprijed, Tuđman stoj!“, br. 773), zajedno sa Stjepanom Mesićem i njihovim bliskim ili daljim suradnicima. Polazeći od ovih ideja, u nekoliko idućih brojeva Piskač kritizira i Europsku uniju, zajedno s hrvatskim političarima koji utiru put Hrvatskoj k priključenju. U broju 782 ističe kako su „Hrvatsko slovo“, „Glas koncila“ i „Hrvatski list“ jedine novine u kojima se ne promiče jugoslavenstvo, predbacujući pritom Slobodnoj Dalmaciji intervju s Brankom Mamulom.²¹ Predsjednik Josipović ponovno se našao na meti kada se 14. travnja 2010. godine u Sarajevu ispričao zbog sudjelovanja Hrvatske u politici koja je devedesetih pokušavala podijeliti Bosnu i Hercegovinu.²² Glavni urednik u broju 783 zauzima stav da „Hrvatska nikad nije napala i vršila agresiju na BiH“ te osuđuje ovaj potez predsjednika. U svojim posljednjih petnaest brojeva (brojevi 783-798) urednik Piskač bunio se protiv projekta Zapadnog Balkana i udaranja po Franji Tuđmanu („a po Titu se ne smije“), smetala mu je činjenica da hrvatski katolici nemaju svoje dnevne novine i što se u Zagrebu tiska ćirilična „Prosvjeta“ („Kajkavsko spravišće nisu dobili ni kune, a tiska se Prosvjeta“), branio se od „Jutarnjeg lista“ koji je o njegovom uredništvu pisao

²¹ Dostupno na: <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/branko-mamula-nedostaje-mi-split-rado-bih-dosao-i-obisao-prijatelje-94522>

²² Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/video-josipovic-se-ispricao-za-pokusaje-hrvatske-da-podijeli-bosnu-i-hercegovinu-2259566>

kao o vječno zabrinutima za Hrvate („Omiljena smo meta snagama koje su vječno zabrinute gubitkom komunizma i Jugoslavije.“), otkrivao „Zločine partizana od Baltika pa do Jadrana koji se nastoje i danas prikriti“ i „Bleiburške temelje Jugoslavije“, plašio se manjine koja nikad nije željela hrvatsku državu („Dovoljno je da na referendum o ulasku Hrvatske u EU izađe manjina koja nikad nije željela hrvatsku državu i referendum će dobiti željeni rezultat.“), a podsjetio je i na srpske zločine iz devedesetih („O velikosrpskoj agresiji“, „Protjerivanje civilnog stanovništva“) te im u svojem posljednjem tekstu prišao još jedan – „CEEPUS zamka – opet nam netko ruje po jeziku“.

Od broja 799 „Urednički komentar“ postaje „Komentar“, a piše ga uglavnom novinar Mate Kovačević (1962., Tomislavgrad), s iznimkama u nekoliko brojeva: Stjepan Šešelj²³ (br. 802, „Prepušteni sami sebi“ – o mladeži Republike Hrvatske), Rudi Tomić (br. 805²⁴, 806), Stjepan Šulek (br. 822), Don Ante Mateljan (br. 844²⁵). Mate Kovačević, novinar, publicist i politički

²³ Urednik Šešelj u ovome tekstu kritizira financiranje rada Rade Šerbedžije, tvrdeći kako novac treba ići glumcima Šovagovićima i Despotima. Ovaj tekst prvi je u nizu (od analiziranih brojeva) onih koji Šerbedžiju prikazuju isključivo negativnom osobom te osporavaju njegov rad.

²⁴ Kolumnist Rudi Tomić u tekstu „Prvu ljubav dugujemo domovini“ piše kako „Crkva u Hrvatskoj mora uzeti odgovornost, postaviti jasne odrednice hrvatskom vjerniku i hrvatskom čovjeku gdje će se i kako postaviti u borbi za vlastiti opstanak, vjersku slobodu i nacionalnu opstojnost.“ Dodaje kako bi Crkva „trebala imati svoj dnevnik s milijunskom nakladom, svoj TV kanal, kako bi mogla ne samo informirati o zbivanjima u Crkvi, domovini i svijetu, nego i upućivati narod, upozoravati na zablude, zlobu i raspuštenost društva.“ Nejasno je postavlja li kolumnist ovdje znak jednakosti između „hrvatskog vjernika“ i „hrvatskog čovjeka“, ili smatra da Crkva treba postavljati odrednice i hrvatskom čovjeku koji nije vjernik.

²⁵ Svećenik splitsko-makarske nadbiskupije i redoviti profesor pri katedri dogmatske teologije na KBF-u Sveučilišta u Splitu u svom je tekstu „Ponos – Dok se u mom gradu priča o tzv. povorci ponosa – ja svjedočim o svom ponosu!“ dao odgovor splitskome „gay prideu“ tako što je nanizao nekoliko stavki kojima se ponosi. Između ostalog: „Ponosan sam što sam čovjek, s dostojanstvom djeteta Božjega, koji iskreno vjeruje da ga Bog, dobri Otac, voli i da mu je u Isusu Kristu to i pokazao! Ponosan sam što sam vjernik, katolik, član Crkve koja jest slaba i grješna, ali i koja je ovih dana pokazala da je vjera nosi, kad slavi svoga Gospodina i Spasitelja! Ponosan sam što sam Hrvat, član naroda svijetla obraza, kojemu je svjetiljka, križ Spasiteljev po svjedočanstvu blaženog Alojzija Stepinca. Ponosan sam što su troškovi pohoda Svetoga Oca iznosili manje od 10 kuna po glavi stanovnika, a mnogi bi dali i puno više, i što ni jedna nije odnesena iz Hrvatske! Ponosan sam jer su i biskupi očitovali istinu da dobro ne određuju državni zakoni, i da svaki čovjek ima naravno pravo na obitelj, te da je ubojstvo nerođene djece – zločin!“ Dio o financiranju Papina dolaska odnosi se na proteste manjih skupina ljudi koji su ukazivali na preveliki trošak u vrijeme kada se više no ikad kopa po smeću da bi se preživjelo.

analitičar, već je u prvim „Komentarima“ postavio tematske okvire unutar kojih će se kretati („Medijskopolitičke laude četništvu prekrivene su prozirnom HTV-ovom potragom za 'ustašama““, „O komunističkoj politici i zagovaranju nove Jugoslavije“). Dakle, kao i gotovo svi novinari „Hrvatskog slova“, Kovačević će u svojim tekstovima veličati Crkvu, Franju Tuđmana, HDZ, hrvatske branitelje i generale, antikomuniste i svakog istomišljenika, tko god da on bio i kakva god njegova prošlost bila. Na zub će uvijek uzimati Josipa Broza Tita, hrvatsku ljevicu, komunizam, Jugoslaviju i sve što joj pripada, Iva Josipovića, Stjepana Mesića, Srbe, četnike, odnosno sve one neistomišljenike, a srbofile i jugofile pronalaziti će tamo gdje ih ima i gdje ih nema. Ovome grubome navodu Kovačevićevih „za“ i „protiv“ u cilju nije osuditi ništa drugo doli isključivost, odnosno suviše dominantnu subjektivnost, koja namjerno ili nenamjerno vodi k izokretanju istine o prošlosti i sadašnjosti. Riječ je o subjektivnosti toliko čvrstoj da ne dozvoljava sebi ni drugima nimalo kritičnosti prema svojim „interesima“, pa tako nikada ne će reći ni riječi negativnog ili barem ostaviti otvorenu mogućnost da se ponekad nešto „nepravilno“ dogodilo i u redovima „njegovih“. Primjera za to je mnogo: Crkvu nikada ne će opomenuti (pa ni zbog pedofilije), političko djelovanje Franje Tuđmana neosporivo je nepogrešno, a u 20. stoljeću zločine su počinili samo i jedino partizani – o ustašama ni riječi. Da ne bi i ovdje bilo riječi o subjektivnosti, vrijedi u nastavku iznijeti citate.

Idealizaciju Crkve Mate Kovačević postiže čestim povezivanjem sa zaslugama u Domovinskom ratu i sa stanjem Crkve za vrijeme Jugoslavije. U cilju nije osporiti ni jednu od ovih činjenica niti dublje ulaziti u odnose Crkve s bilo kojom državom i državnim uređenjem ili navoditi pohvalne i sramotne postupke njezinih djelatnika, već prikazati njezin tretman u ovoj rubrici, jednak kao i u ostalima. Uz pomoć idealizirane Crkve, Kovačević će u svojim tekstovima idealizirati svoje preokupacije, i obrnuto, ali i negirati sve „nepodobnosti“, na način da ih postavlja „neprijateljima“ Crkve, a time i „neprijateljima“ Hrvatske. Primjerice, u br. 830 u tekstu „Stvaranje kaosa“ piše:

„Premda je riječ o državi s demokratskim sustavom, u kojem bi količina, za razliku od emotivna bijesa, trebala igrati presudnu ulogu, državne vlasti ipak široko toleriraju kršenje Zakona o javnom okupljanju, što neizravno navodi na zaključak, kako se iza prosvjednika ipak skrivaju respektabilnije sile nego što bi ih oko na prvi pogled moglo zapaziti. Ne radi se samo o kršenju Zakona o mjestu i vremenu održavanja skupova nego i na sankcioniranje onih koji, između ostalog, pozivaju na vjersku ili drugu nesnošljivost. Uzvikujući u petak 11. ožujka ispred ulaza zagrebačke katedrale 'Popovi lopovi! Ne kradi! Ne laži! Dolje pedofilija!' dio prosvjednika nije samo prekršio spomenuti zakon, koji sankcionira pozive na vjersku mržnju, nego je očitovao i svoje ekstremne namjere, usmjerene očito protiv Katoličke crkve.“

Radi se o jednom od protuvladinih prosvjeda koji su se održavali u veljači, ožujku i travnju diljem Hrvatske, a o kojima gotovo da nije bilo riječi – niti su novinari analizirali uzroke, tijekom i završetak prosvjeda niti su o njima izvještavali čitatelje.²⁶ U broju 865, netom prije parlamentarnih izbora, Kovačević piše tekst „Hrvatska biskupska konferencija zove na izbore, na potezu stranke i birači“:

„Biskupi su pozvali vjernike da po savjesti glasuju za kandidate, koji zastupaju kršćanske vrijednosti – svetost braka i obitelji, zaštitu čovjekova života, demografsku obnovu Hrvatske, kršćanski odgoj i obrazovanje, socijalnu osjetljivost sa širokim slojevima hrvatskog naroda, istraživanje istine o masovnim komunističkim zločinima te obranu vrijednosti Domovinskoga rata na kojem je stvorena suverena hrvatska država.“

Bila Hrvatska država ustavom jasno određena sekularnom ili ne²⁷ (rasprave o tome se i danas otvaraju), nju ne čine samo pripadnici kršćanske religije, a kada bi među glavnim kršćanskim vrijednostima ubrajali istraživanje zločina, onda bi to svakako trebalo biti istraživanje svih, ne samo komunističkih zločina, prema kršćanskoj vrijednosti – jednakosti. Dakle, Kovačević i HBK pozivaju na odabir isključivo onih koji su se jasno i glasno kroz kampanju izjašnjavali pripadnicima kršćanstva i promicateljima svih navedenih kršćanskih vrijednosti, a to su upravo imena koja nerijetko pronalazimo na stranicama „Hrvatskog slova“. To bi značilo da ostali kandidati, koji svoje programe ne ističu navedenim, nisu prihvatljivi, a njihovi glasači nesavjesni. Otvoreno je Kovačević i zastrašivao idejom pobjede Kukuriku koalicije lijevog centra i ljevice sa strankama: SDP, HNS, IDS i HSU.

Ovo je samo jedan od brojnih bizarnih načina na koji novinari „Hrvatskog slova“ uzrok njima nepodobnim društvenim zbivanjima pronalaze u ostatku komunizma ili jugonostalgiji, antihrvatstvu ili srbofiliji. No među bizarnijim valja izdvojiti jedan poduži dio teksta naslova

²⁶ Jedini koji se u svojoj rubrici („Idola fori“) osvrnuo na prosvjede jest novinar Benjamin Tolić u tekstu „Tri prosvjeda“ (br. 829): „Ali ciljevi prosvjeda nisu ni jedinstveni ni posve razvidni. Oni su dijelom očito različiti, dijelom prilično nejasni, dijelom posve mutni. Ipak, ponešto se u prosvjedu održanom u subotu 26.2. pod geslom 'Stop progona hrvatskih branitelja izbistrilo' ...“ I u ovome se tekstu izvlače samo odgovarajuće pojedinosti prosvjeda – važnim se izuzima samo ono vezano za Domovinski rat, odnosno hrvatske branitelje, a ostale se poruke prosvjeda smatraju nevažnima, mutnima.

²⁷ U članku 41. piše: Sve vjerske zajednice jednake su pred zakonom i odvojene od države. Vjerske zajednice slobodne su, u skladu sa zakonom, javno obavljati vjerske obrede, osnivati škole, učilišta, druge zavode, socijalne i dobrotvorne ustanove te upravljati njima, a u svojoj djelatnosti uživaju zaštitu i pomoć države.

„Od Paravinje do Tadića“ u kojemu se lako iščitava neprimjereno korištenje maloljetne žrtve u svrhu protusrpske propagande:

„Paravinja je tipičan proizvod bivše jugoslavenske vlasti, a poglavito njezinih dijelova povezanih s aparatom JNA i bivšim obavještajnim službama. Naime, iz toga je ozračja ponikla većina nekadašnjih udbaških ubojica i kriminalaca, poput Željka Ražnatovića Arkana. Oni su odgajani kao programirani kriminalci, koji su za potrebe jugoslavenske politike, ali tek na zapovijed svojih nadređenih, s oduševljenjem pljačkali, krali, silovali i ubijali. (...) Je li maloljetna Antonija ciljano žrtva s rijeke Čikole, vjerojatno se nikad ne će do kraja utvrditi. Nu, ne može se poreći činjenica kako je slučajem najviše profitirala srpska strana. Naime, lovom i uhibdom Paravinje svoje su državno-sigurnosne atribucije demonstrirale redarstvene snage Republike Srpske, što im u regionalnim policijskim okvirima podiže sigurnosni ugled, a formalna borba protiv kriminalca za kojim su Srbija i BiH navodno raspisale međunarodnu tjeralicu svrstava ih uz bok ozbiljnih redarstava, koja se sustavno bore proti kriminalu. Za razliku od hrvatske policije, koja je, htjeli mi to priznati ili ne, utočište pružala ordiniranom zločincu, sigurnosne snage Republike Srpske na kraju su svojom operacijom riješile „hrvatski problem“. (...) Tko još danas ne razumije da su Hrvatsku napale Jugoslavija, njezina JNA i Srbija, te da se pod kapama s boljševičkom zvijezdom uvijek ratovali protiv hrvatskog naroda, svjesno se ili nesvjesno svrstava na stranu agresora, kao što to perfidno radi Milorad Pupovac i srbijanski predsjednik Boris Tadić. Na taj se način opravdava zločin nad malom Antonijom kao i zločin agresije protiv Hrvatske.“ (br. 845)²⁸

Osim što je žrtva postavljena potpuno neprihvatljivo u kontekst hrvatskosrpskih odnosa, neprikladno je osvrnuti se na ovakav događaj samo kroz osude na nacionalnoj osnovi. Do broja 1030, posljednjeg „komentara“, Kovačević se užasavao „danas dominantne komunističke ideologije“ (br. 826) i jačanja ljevice, pobjede Kukuriku koalicije, koja vodi „integracijskim koracima prema regionu“ (br. 831) i jednostranačkoj državi (što je poželjno kada je desnica u pitanju). Često je društvena i politička zbivanja interpretirao kao protuhrvatske urote, za vođu postavljao je uvijek Ivu Josipovića, a za njim Stjepana Mesića i sve pripadnike hrvatske ljevice. Silvana Oruč Ivoš nastavlja rubriku od 1031. broja pa sve do danas. Urednička politika i dalje je ista, stoga Oruč Ivoš donosi minimalne promjene – glavna meta sada je tadašnji premijer Zoran Milanović („Milanović je neuspješan premijer i tu nema pomoći“, br. 1034), nakon njega redatelj Oliver Frljić („Izgubljeni Frljić u bespuću vlastitih frustracija“, br. 1188) i nikad izostavljen Josip Broz Tito („Da se u hrvatskoj javnosti na vrijeme napravila jasna razlika između antifašizma i komunizma, nikome danas ne bi palo na pamet raspravljati o tome trebaju li europskoj Hrvatskoj spomenici diktatoru!“, br. 1037), a nešto više je riječi o katoličanstvu i uvijek aktualnim pitanjima fašista, antifašista i komunista. O kojoj god temi pisala, ne propitkuje

²⁸ Na sličan način na slučaj se osvrnuo i Damir Pešorda (u istome broju) u svojoj rubrici „S vrha pera“: „Dosad, barem koliko se zna, žrtve nije ubijao, ali kad se namjerio na Hrvaticu, junačko četničko srce nije se uspjelo obuzdati.“ (Naslov: „Koliko je Paravinja još među nama“)

dvije strane „priče“, već im prilazi s unaprijed određenim, nepromjenjivim stavom o tome tko su pozitivci, a tko negativci. Primjerice, i u reakciji na kritiku ekstremnom katoličanstvu na meti su samo političari ljevice, ni riječi o brojnim aferama i malverzacijama desnice, kako u ovom, tako ni u jednom drugom tekstu. Drugi isječak teksta primjer je kako i Oruč Ivoš pridonosi ideji „Hrvatskog slova“ kako su progonjeni i stigmatizirani uvijek i samo katolici, no s obzirom kako su ovdje tretirane manjinske skupine, jasno je tko zaista spada u građane drugoga reda.

„Naivno sam mislila da sam normalna katolkinja dok na jednom ekstremno lijevo orijentiranom portalu nisam pročitala da ipak ne spadam u tu kategoriju. Dakle, na tom je portalu osvanula peticija upućena kardinalu, biskupima, svećenicima i općoj javnosti u Hrvatskoj u kojoj je nepoznati autor zaključio kako postoje, i zamislite samo, normalni katolici koji se ne slažu s onim udrugama i pojedincima koji se zalažu za zaštitu temeljnih kršćanskih vrijednosti. (...) Zanimljivo je da je među tim normalnim katolicima značajan broj članica SDP-a. Na primjer Agata Cvitić, gorljiva ljubiteljica lika i djela Zorana Milanovića, koja je predsjednica Glavnog odbora Forumu mladih SDP-a. No puno je zanimljivija Biljana Gaće, predsjednica Forma mladih SDP-a Hrvatske koja će na domaćoj političkoj sceni ostati zapamćena kao najskuplja zastupnica ikad. Ona je u veljači 2016. za dva dana u Saboru, koliko je mijenjala tadašnjeg ministra u odlasku Predraga Matića zaradila 150.000 kuna. Normalna katolkinja Gaće, (...), za razliku od mnogih nenormalnih katolika, kršćanski je iskoristila povlastice da za ta dva, mukotrpna radna dana o trošku poreznih obveznika, šest mjeseci prima punu plaću, a onda još 6 mjeseci pola plaće.“ („Normalni i nenormalni katolici“, br. 1176)

„Kako je moguće da se u državi u kojoj se katolicima izjašnjava 86,3% građana svakodnevno događa linč nad tom populacijom?! Katolici, ali i ostali vjernici, doslovno se tretiraju kao građani drugog reda. Nakon što se Crkva – koja prema svom poslanju treba i mora sudjelovati u društvenom životu, koja ima pravo od vjernika tražiti da se drže kršćanskih vrijednosti, koja ima pravo upozoravati ako se ne slaže s političkim djelovanjem i koja ima, sviđalo se to nekom ili ne, pravo utjecati – odredila protiv ratifikacije Istanbulske, dio medijskih aktivista, ekstremno lijevih političara, pojedinih civilnih udruga koje godinama crpe državni proračun počeli su s neviđenim progonom i stigmatizacijom.“ („Je li sustavni linč katolika uvertira za nešto puno opasnije?“, br. 1200)

2.3.3. „Dnevnik“

Kao i dosadašnje, tako je i ova rubrika u većini brojeva tematski usklađena s ostalima. Riječ je o rubrici u kojoj se objavljuju dnevni, odnosno sedmodnevni zapisi ljudi iz svjetova politike, književnosti, slikarstva, glazbe, filma i religije, nerijetko i isprepletenih. Unatoč različitim formama, ova rubrika veoma podsjeća na rubriku „Razgovor“ – kroz zapise o svakodnevnici saznajemo o poslu i područjima interesa osobe koja piše, neka kretanja i događaje koje osoba posjećuje, a uz to, neizostavan je osvrt na neku političku ili društvenu aktualnost, često obrađenu i u drugim rubrikama toga broja.

Početak 2010. godine i u ovoj je rubrici bio u znaku predsjedničkih izbora, a pisali su: književnik Miroslav Međimorec, Don Anto Jelić te pravnici Milan Vuković i Branimir Lukšić. Primjerice, „Dnevnik“ M. Međimoreca (21.-27. 12.) objavljen je u broju 767 pod naslovom „Strah me kamo

ide Hrvatska“. U prvome danu zapisao je ponešto o suradnji sa Zlatkom Vitezom i o režiji drame „U agoniji“, no već se u zapisu za utorak okreće predsjedničkim izborima, ističe zadovoljstvo samo Miroslavom Tuđmanom te pozivnicu u njegov stožer. U narednim danima riječ je o važnosti obitelji, Badnjaka i Božića, a dan prije izbora citira akademika Dubravka Jelčića: „Sutra je dan kad će se vidjeti koliko nas je još ostalo privrženih Hrvatskoj“. U nedjelju „on, mama i Vedrana (supruga, KV) glasali su za Tuđmana iz čista srca, iz najdublja uvjerenja da je jedini koji zna i može sačuvati ponosnu i dostojanstvenu Hrvatsku. (...) Miroslav Tuđman personifikacija je slobodne i samosvojne Hrvatske.“ Nakon nezadovoljstva rezultatima (Tuđman nije ušao u drugi krug), zaključuje da će Hrvatsku „zastupati suradnik haaškog tužiteljstva ili populist s neartikuliranim programom“ te ga je „strah za Hrvatsku koja ne može podnijeti slobodu i neovisnost i ponovo traži tutorstvo i prihvaća novo bratstvo i jedinstvo u Jugosferi koja se nakon ovih izbora čini sve izvjesnijom.“ Tjedan dana kasnije, Don Anto Jelić u svom je dnevniku pisao o povijesti hrvatske te jadnom i bijednom stanju države, zaključivši kako je zbog vlasti gore u Hrvatskoj nego u BiH. Na predsjedničke izbore osvrnuo se kroz navodne simbole – crveni šal Milana Bandića i crvena kravata Ive Josipovića za njega nagovještaju još goru budućnost. Milan Vuković je pak smatrao mnogo važnijim pisati o beatifikaciji Alojzija Stepinca i reviziji procesa pa je samo kratko čestitao novoizabranome predsjedniku, dok je B. Lukšić zgrožen time „kako hrvatski katolički narod bira ovog“ i što smo „s Titom za Europu spremni“. U ovim primjerima sažeto je mnogo o prirodi tjednika – tematske preokupacije, odnosi prema temama, stil pisanja i sl.

Rubriku „Dnevnik“ nadalje možemo podijeliti ovisno o temama kojih se autori dotiču, pored pisanja o svojem poslovnom ili privatnom životu, no s obzirom da se one nerijetko isprepliću, teško bi bilo iznijeti neku potpuno preciznu podjelu. Te su teme najčešće vezane za Drugi svjetski rat, Domovinski rat, odnose sa Srbijom, Jugoslaviju, domoljublje, katoličanstvo, hrvatsku povijest i tradiciju. Ovo su neki od naslova: „Vrijeme je da drugovi jednom zauvijek nestanu“, „Mediji i politika reafirmiraju komunizam“, „Otkazujem financiranje Tita i njegove TV partije“, „Ocvali zadah jugoslavenštine“, „Srbija poziva na rat, a Hrvatska poziva srpske turiste“, „Ponosni sam vojnik Oluje“, „Zar nas Olujna pobjeda nije osvijestila konačno“, „Srbija pojačava napade na Hrvatsku“, „Oluja nema tamne sjene“, „Neka naša crkva bude stepinčevska, a politika tuđmanovska“, „Hoćemo li ikada postati kristoliki?“, „Stepinčev je duh među nama“, „Priziv savjesti kao tema u umjetnosti“, „Hrvatski identitet u BiH ne može se zatrti“.

Kao i u rubrici „Razgovor“, radi se, između ostalog, o hrvatskim akademikima, sveučilišnim profesorima, nagrađivanim umjetnicima, političarima koji jesu ili su nekada bili dio vlasti, osobama čija priroda profesionalnog djelovanja ipak daje na težini njihovim riječima, stoga su često pomno birani, kao i njihove zapisane riječi.

2.3.4. „Da se ne zaboravi“

Autor rubrike „Da se ne zaboravi“ jest novinar i publicist Mladen Pavković (1951., Ludbreg). Za vrijeme rata i sve do danas objavljuje tekstove na temu Domovinskoga rata, a na istu temu piše i priređuje zadivljujući broj knjiga (od 1990. do 2016. u prosjeku 2 knjige godišnje) i dokumentarnih filmova. Aktivan je član nekoliko braniteljskih udruga u okvirima kojih sudjeluje u dodjeli Velike zlatne plakete²⁹ i organizator karavane „Da se ne zaboravi“ koja obilazi mjesta vezana za Domovinski rat.

Iako su njegovi tekstovi uglavnom o događajima iz Domovinskog rata, braniteljima, generalima, tužbama i presudama za zločine iz Domovinskog rata i sl., nešto manje o zbivanjima u četrdesetim godinama prošlog stoljeća, ponekad se dotiče i drugih aktualnih društvenih tema, koje također na neki način povezuje s ovim ili onim ratom. Može se reći da Pavković dan danas živi od Domovinskoga rata jer ne postoji ni jedno njegovo djelo niti aktivnost nevezana za rat. Osim onih tekstova u kojima upozorava na stvarne probleme hrvatskih branitelja, teško je izdvojiti one koji ne sadrže mržnju, netrpeljivost, isključivost i potpunu subjektivnost, te stvaraju jedan nezdravi pristup takvim temama. Za primjer takvog pristupa može prije svega poslužiti sljedeći citat: „Vukovar je danas dobrim dijelom obnovljen grad. Šteta što su ga Hrvati obnovili, trebao je ostati srušen (konzerviran), pa da cijeli svijet i uživo vidi kakva su zvjerstva napravili četnici.“ (br. 929). Uz četnike, na meti su mu uvijek partizani i Tito („Treba ukinuti imena trgova i ulica s Titom!“, br. 826; „Bleiburg je širok pojam, nije to samo ona livada natopljena hrvatskom krvlju, gdje se održavaju komemoracije, već je to gotovo čitava bivša Titova Jugoslavija Bleiburg!“, br. 1257), a mnoge tekstove je posvetio veličanju lika i djela Franje

²⁹ Velika zlatna plaketa dodjeljuje se za pojedinačna (osobna) ili ukupna (skupna) iznimno velika ostvarenja i zasluge u promicanju zajedništva, promicanju i istraživanju hrvatske vojne misli i nacionalne tradicije, u borbi za zaštitu ugleda i dostojanstva hrvatskih branitelja te drugih vrijednosti na kojima je stvorena hrvatska država, a što su temelji na kojima se zasniva i rad Hrvatskog generalskog zbora. (Preuzeto: www.hrvatskigeneralskizbor.hr)

Tuđmana, Gojka Šuška, Slobodana Praljka, Marka P. Thompsona, Jakova Sedlara, Ivana Aralice i još ponekih, sličnih stavova i djelovanja. Koliko god se bavio braniteljima, nikako nije odobravao objavu Registra hrvatskih branitelja („Ako je dobro da se objavi Registar hrvatskih branitelja, neka se onda objavi i registar poginulih hrvatskih branitelja, registar izdajica i dezertera, ali i registar hrvatskih partizana“, br. 872; „Registar bi mogao biti još jedna politička smicalica kako bi se branitelji među sobom obračunavali i svađali o tome tko jest a tko nije istinski branitelj.“, br. 921), a mnogima je zamjerao manjak domoljublja, ponajviše medijima.

„Osim što nema više filmova o Domovinskom ratu i emisija, niti se prikazuju branitelji, na HRT-u mogu još proći pjesme iz Zagorja, Međimurja, Slavonije, a osobito iz Dalmacije, ali ako u sebi ne sadržavaju 'domoljubne note', ako se u njima ne spominje Vukovar, Škabrnja, Aljmaš, Osijek, (...), te neko ime život ili poginulog hrvatskog branitelja. Takve se glazbene emisije prema svemu sudeći ne prikazuju jer bi mogle uznemiriti srbe, pa bi se nakon njihova emitiranja odmah javio Pupovac. (...) Da, još smo zaboravili da na hrvatskoj televiziji nema mjesta ni za velike hrvatske pisce poput Aralice, Jelčića, pokojnog Tomičića te niza drugih, baš kao što ne vole ni spominjati, a kamoli objavljivati, aktivnosti tjednika poput 'Hrvatskog slova' ili zadarskog 'Hrvatskog tjednika', kojeg je Matić, i to baš u hrvatskom Saboru, usporedio s toaletskim papirom!“ (br. 937)

„Kome služi HTV? Kako to da na Hrvatskoj televiziji, koju vodi 'posljednji nositelj Titove štafete', nikada ne možemo čuti ni gledati hrvatske intelektualce, akademike poput Aralice, Jelčića ili Pečarića, ili redatelja Jakova Sedlara, ili suradnike 'Hrvatskog slova'.“ (br.1085)

„Sve što je domoljubno, od književnosti, filma, povijesti u medijima (svaka čast iznimkama) se dozira na 'žličice' i dobro pazi da se doza ne premaši. (...) Thompson je primjerice 'kriv' samo ako se na poziv pojavi 'negdje', kao primjerice ovih dana u autobusu sa srebrnim hrvatskim nogometašima, Pečarića ne vole jer je jedan od rijetkih akademika koji nije plašljiv poput zeca, (svaka čast iznimkama), dok je Sedlar na 'tapeti' svakim svojim novim igranim ili dokumentarnim filmom, jer nevjerojatnom preciznošću pogađa u – sridu! (...) U našem relativno malom medijskom prostoru nema adekvatnog mjesta ni za Velimira Bujanca, iako tri puta tjedno na jednoj lokalnoj tv postaji snima i objavljuje najbolje informativne emisije, koje rado gledaju sve do Kanade i Australije.“ (br. 1214)

Više puta se u svojim tekstovima obrušio i na pripadnike LGBTQ zajednice i one koji su im pružali podršku.

„Međutim, nije prošlo ni desetak dana od ovog veličanstvenog posjeta pape Zagrebu, a u Splitu se dogodilo nešto posve drugo: Gay parada! Dvjestotinjak sudionika, koje je osiguravalo oko 1000 policajaca, krenulo je u šetnju ulicama ovoga grada ne bi li svojim sugrađanima, ali i cijeloj Hrvatskoj pokazali da su drugačiji. (...) Većina građana Splita na sve to gledala je s ogorčenjem i gnušanjem, a neki su i „povraćali“ na ovu povorku koja je i ostvarila cilj – napraviti Hrvatskoj još veće troškove i oblatiti je u svijetu, jer eto oni se žele grliti i ljubiti nasred ulica, trgova, oni žele da ih svi vide i da im plješću na njihovoj hrabrosti što su homoseksualci i lezbijke, tobože „nitko“ im ne dopušta da se tako ponašaju. (...) A ako je naš narod netolerantan zbog toga što podupire život nasuprot smrti, onda sam i ja netolerantan, jer je naš Bog život i On stvara i podupire život, pa kako onda ne bit na strani života, na strani Boga Oca? Nadalje, od ovih skupina ne će proizaći novi naraštaji, novi intelektualci, novi sportaši koji u svijetu predstavljaju Hrvatsku, novi sposobni političari, novi svećenici i biskupi, pa ni novi vojnici koji će u, ne daj Bože, nekim predstojećim opasnostima za našu zemlju i narod braniti nas od bilo koje agresije. Ne, ništa od toga neće proizaći. Proizlaze troškovi i unosi se nemir u naše društvo samo zato kako bi se nekolicini homoseksualaca i lezbijki omogućilo provocirati ionako napaćen i iscrpljen hrvatski narod. (...) Snage

sigurnosti su dužne braniti suverenitet i teritorijalni integritet Hrvatske, a ne čuvati homoseksualce i lezbijke dok se oni javno ljube, ali i ne samo to.“ (br. 843)

„Za Ratka Maričića, predsjednika SABA-e postoji samo crno-bijeli film: fašisti su zločesti, a antifašisti dobri! I tvrdi da danas ima fašizma – 'primjer za to je ovo što se dogodilo u Splitu za vrijeme Povorke ponosa' – Maričić se kao pravi „antifašista“ zalaže za tzv. povorku ponosa (sic!) odnosno paradu lezbijki i homoseksualaca. S obzirom da je rođen nakon Drugog svjetskog rata i da je prošao sve komunističke škole i tečajeve, zanima nas: gdje i kada je u vrijeme vladavine Broza bila održana neka Povorka ponosa? (...) Što tadašnji partizani, a današnji antifašisti, nisu dozvolili takve i slične parade? Vjerojatno bi sudionici prošli još i gore nego što su to prošli oni koji su nema tome dugo pokušali paradirati na moskovskim ulicama. Tamo su ih policajci bez ikakve milosti premlatili i uhitili. A kod nas, družo Maričiću, toga nema. Nitko ne uhićuje sudionike povorke ponosa, ali uhićuje sve one koji iskazuju bijes i mržnju prema tom pokretu.“ (br. 846)

U ostatku rada citirat će se još Pavkovićevih tekstova, koji zajedno s gore navedenim citatima prikazuju koliko se mržnja može pravdati domoljubljem. Mladen Pavković u tome je najdosljedniji novinar „Hrvatskog slova“.

2.3.5. „Riječ uz knjigu“

Za rubriku „Riječ uz knjigu“ osvrte i prikaze knjiga pišu mnogi autori, urednici i suradnici „Hrvatskog slova“. Uglavnom se radi o publicistici, vrlo često iz naklade Hrvatske kulturne zaklade, a nešto manje o romanima. Osim aktualnih izdanja, 2013. godine veliki je broj prikaza djela iz hrvatskog klasicizma i prosvjetiteljstva, a nađe se i poneki roman ili knjiga eseja iz prošlog stoljeća. Tekstovi ove rubrike nikada nisu negativna tona jer ona služi promoviranju tih knjiga, ali i učvršćivanju stavova o kojima je bilo riječi i u prethodnim poglavljima. To su, među ostalima, naslovi:

- „Haaški sud – zajednički zločinački pothvat – što je to?“ (Milan Vuković)³⁰
- „Ozbiljan presjek velikosrpske politike“ (Mirko Valentić)
- „Muslimani i hrvatski nacionalizam 1941. – 1945.“ (Nada Kisić Kolanović)
- „Demon i sveta krv“ (Nevenka Nekić)³¹
- „Ako smo šutjeli, što je ovo?“ (Josip Pavičić)³²
- „Hrvatski Domovinski rat“ (Davor Domazet)

³⁰ U samome naslovu prikaza knjiga je predstavljena kao „brana rejugoslavenizaciji“. (br. 783)

³¹ Roman je „poziv na skupno pročišćenje“, zajedno s glavnim likom, mladim pjesnikom, koji jedini izlaz iz Apolonijeva (verzija Mefista) zarobljeničtva pronalazi u četrdesetodnevnome hodočašću u svetište Krvi Kristove, u Središte svijeta – Ludbreg.

³² Dnevnički zapisi novinara Pavičića iz sedamdesetih godina, često obilježeni kao vrijeme hrvatske šutnje.

- „Srednjovjekovna Bosna i Hum“ (Milko Brković)
- „Hrvatski narod u Kraljevini Jugoslaviji“ (Božo Goluža)
- „Srbi u Hrvata“ (Marko Matić)
- „Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata“ (Matija Evetović)
- „Prilozi za povijest župe Sv. Vida“ (Vladimir Trknić)
- „Stepinac u Lepoglavi – zapisi nadbiskupova čuvara“ (Dane Mirić)
- „Huda Jama – skriveno iza 11 pregrada“ (M. Ferenc, M. Alić i P. Jamnik)
- „Svjedok olovnih vremena“ (Tomislav Đurasović)³³
- „Šutnja nije zlato“ (Tin Kolumbić)³⁴
- „Svjedoci evanđelja“ (Ivan Damiš)³⁵
- „Podrijetlo Hrvata – genetički dokazi o autohtonosti“ (Ivan Jurić)³⁶
- „Etnička povijest BiH“ (Dominik Mandić)³⁷
- „Hrvati i Srbi – dva stara različita naroda“ (Dominik Mandić)
- „San o sreći I-II“ (Mile Budak)³⁸
- „Ustaše na Jadranu – uprava NDH u Jadranskoj Hrvatskoj nakon kapitulacije Kraljevine Italije“ (Nikica Barić)³⁹
- „Srpska nacionalna i vjerska nastranost: Hrvati u jugoslavenskoj tamnici, svojoj samostalnoj državi i srbokomunističkoj klanici“ (Matijas Hrvatinić)
- „Liepa plavka – Roman iz borbe hrvatskog naroda za slobodu i samostalnost“ (Ante Pavelić)
- „Hrvatski nacionalizam“ (Ivo Korsky)⁴⁰ „Izabrane pripoviesti“ (Mile Budak)

³³ „Dvadesetak godina života proveдох u bivšoj državi, tamnici moga naroda, dvadeset godina u tuđini, željan moga naroda, a evo, poslije 20-godišnje punoljetnosti države Hrvatske obznanjujem ovu knjigu mome narodu.“

³⁴ Eseji „u obranu kršćanskih i hrvatskih vrijednosti“. (Preuzeto iz predgovora.)

³⁵ Knjiga donosi popis i životopise 26 slugu i službenica Božjih u Hrvata, a obuhvaća razdoblje od početka 19. stoljeća do kraja 2009. godine.

³⁶ O istraživanju umirovljenog profesora Agronomskog fakulteta u Splitu, čiji su zaključci da su Hrvati na ovim prostorima već 25 000 godina, odnosno da su došli prije Srba.

³⁷ Skup citata i osvrtu kojima autor, hercegovački franjevački povjesničar-erudit, dokazuje etnički hrvatski korijen Bosne i Hercegovine.

³⁸ Dio memoarskog i autobiografskog stvaralaštva.

³⁹ Pod naslovom „Raskrinkavanje floskula o NDH“ Mate Kovačević piše: „Zato Barić s punim pravom zaključuje kako bi Talijani, s obzorom na dogovor s Nijemcima o podjeli interesnih područja, da nije bilo tzv. Rimskih ugovora, zaposjeli daleko veće hrvatsko područje. (...) Komunistička propaganda, koja se u svojim inačicama zadržala sve do danas, upravo je tu nemoć hrvatske države koristila da optuži političko vodstvo za prodaju Dalmacije Talijanima.“ Prikaz je objavljen 2012. godine (br. 918), u razdoblju kada je zamijećeno mnogo tekstova u različitim rubrikama kojima se nastojalo umanjiti i odbaciti sve negativnosti vezane za NDH.

- „Zločin nad civilima u srpsko-crnogorskoj agresiji na Republiku Hrvatsku“ (Andrija Hebrang)
- „Bosna i Hercegovina u raljama zapadne demokracije“ (Miroslav Tuđman)
- „Ratno roblje“ (Mile Budak)⁴¹

2.3.6. „Karte na stol“

U rubrici „Karte na stol“, koja izlazi svakog broja na posljednjoj stranici tjednika, očituje se sva upornost uredništva „Hrvatskog slova“ da u svakom javnom istupu brojnih pojedinaca te u radu institucija i ustanova pronalazi nekakvo navodno antihrvatsko djelovanje, često izvlačenjem njihovih riječi i djela iz konteksta događanja, kako bi ih uvjerljivo kompromitirali. Kada se tijekom tjedna prikupi takav materijal, u petak se objavljuje u kraćim tekstovima (u prosjeku tri do pet po broju), oblikovanim kao analiza sporne situacije s pitanjem „primatelju“, od kojeg se očekuje odgovor i obrazloženje. Te kratke analize pune su imputiranja riječi i namjera, izokretanja istine i bizarnih interpretacija, sve u svrhu prikazivanja „prozivanih“ grešnicima. Ti grešni najčešće su: Ivo Josipović, Stjepan Mesić, Zoran Milanović, Jadranka Kosor, Milorad Pupovac, Vesna Pusić, Ivo Goldstein, Boris Dežulović, Miljenko Jergović, Predrag Matvejević, Ante Tomić, Mirko Kovač, Ranko Ostojić, Vojko Obersnel, Hrvatski sabor, Vlada, Ministarstvo kulture, Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta, DORH, HRT, „Jutarnji list“, „Novosti“ itd. Ukoliko je „proteklog“ tjedna bilo premalo „antihrvatske propagande“, onda se pišu prijedlozi za daljnji rad ili opaske zbog nedovoljnog djelovanja u korist hrvatske države i katoličanstva, i to najčešće Kolindi Grabar-Kitarović, Vladi, Saboru, političarima desnice, Hrvatskoj biskupskoj konferenciji, Ministarstvu branitelja i dr.

Ivi Josipoviću – „Izjavili ste kako su nasilne reakcije na transrodnu povorku u Splitu bile napada na zapravo nezaštićenu skupinu ljudi. Policija Vas opovrgava podatkom o udjelu 688 redarstvenika koji su osiguravali povorku što se drži skupom visoke razine osiguranja. Zašto se Vaši savjetnici nisu raspitali o činjenicama, pa biste izbjegli krivu sliku događaja?“ (br. 844)

Vojku Obersnelu – „Razlažući svoja stajališta u povodu napadaja na povorku u Splitu izjavili ste: 'Mislim da je naš prvi zdravi korak suočavanje s činjenicom da nam je društvo koje smo izgradili nasilno,

⁴⁰ U tekstu „Oblikovana politička mudrost“ Mate Kovačević piše: „Kako je NDH bila na strani Njemačke, komunisti su se borili protiv Hrvatske, nu ta je borba, da su hrvatski komunisti imali nacionalni osjećaj, smatrao je Korsky, mogla biti uperena protiv ustaške vladavine, ali ne i protiv države.“

⁴¹ Knjiga pripovjedaka o albanskome križnome putu austro-ugarskih zarobljenih časnika.

netolerantno i agresivno.' Država koja je šest godina bila u obrambenom ratu sigurno nosi teške posljedice u srcima i duši ljudi koji su preživjeli, a napose domovinu branili. Ali zašto ne želite reći da je jugokomunističko društvo bilo također nasilno, nesnošljivo i napadačko spram nesumišljenika, ali da je strah o nasilnoga režima onemogućavao javno iskazivanje stajališta i osjećaje ljudi.“ (br. 844)

Nevenu Barkoviću, skupina Nisam vjernik – „Poticali ste građane da prilikom popisa stanovništva iskreno kažu da nisu vjernici ako to nisu. Kažete da Vam nije jasno o čemu biskupi govore, jer 'nema diskriminacije katolika u zemlji u kojoj Crkva dobiva stotine milijun iz državnog proračuna'. Zašto mislite da su ljudi glupi i prestrašeni pa ih nastojite zaštititi? Katolici sigurno nisu zatajili svoju vjeru, jer srećom smiju je danas priznati, a zašto ih niste prije 1990. tako mudro podučavali? To što se predstavljate kao nevjernik Vaše je osobna odluka i zašto njome gnjavite ljude?“ (br. 846)

Mirku Kovaču – „Na pitanje o tome jeste li imali sliku kako će Hrvatska izgledati nakon dvadeset godina rekli ste da je 'politika zapravo regrutirala ono najgore u društvu, iz emigracije je također uvezla ljude s dna, promovirala je ideologiju domoljublja, što je bilo odlično pokriće za zločine i kriminal svake vrste. (...) Kritičko mišljenje svelo se na *Feral*, te pet, šest inteligentnih žena koje su proglašene vješticama. Osobno mi je bilo stalo do demokracije i tako sam počeo pisati za *Feral*...' Vaš odnos spram RH sveo se na jeftine obrasce koje je jugokomunistička inteligencija raspačavala kao osvetu za svoj novi položaj u društvu? Vaša suradnja u *feralu*, gadljivoj i pljuvačkoj škrabotini služi vam vajda na čast?“ (br. 847)

Arsenu Oremoviću – „Izvijestili ste o slaboj žetvi ovogodišnjeg filmskog festivala u pulskoj Areni. Pišući o filmu 'Korak po korak' debitantice Biljane Čakić-Veselić kažete da 'nas vraća u neugodne dane ratnih filmova devedesetih'. Što bi to imalo značiti? Budući da je priča filma iz Domovinskog rata a glavna junakinja je majka branitelja koja ostaje živjeti na prvoj crti bojišta, teško bi bilo očekivati pohvale tzv. lijevo-liberalnih krugova?“ (br. 849)

Rajku Grliću – „Pribivali ste ovogodišnjem Motovunskom festivalu i u razgovoru za 'Jutarnji list' izjavili: 'U Tuđmanovo doba zavladao je strašna dogma po kojoj je svako ruganje vlasti ili, ne daj Bože, vladaru, izdaja Hrvatske.' Niste naveli nijedan primjer u korist svoje tvrdnje, ali primjera ruganja i najvišim dužnosnicima politike, dosegala su do bjesomučne mržnje. Svaki broj 'Feral Tribunea' (uključivši onu sramotnu naslovnicu s dvojicom predsjednika), niz takozvanih satiričnih kazališnih predstava, filmova, književnih djela i štošta drugoga, čak i u jeku Domovinskog rata, bilo je natopljeno porugama, mržnjom i podmetanjima. Većina novina i danas donosi samo one fotografije predsjednika Tuđmana kojima se zapravo izruguje njegovu licu i pogledu, što je pomanjkanje kućnog odgoja, zapravo već i divljaštvo. U uređenim državama ruganje vlasti usred strašnog rata za preživljavanje naroda i države bilo bi u svakoj drugoj državi nazvano pravim imenom: veleizdaja.“ (br. 851)

Senki Bulić – „Za ovogodišnju izvedbu Euripidove 'Hekube' rumunjskom redatelju Felixu Alexu predložili ste „odličan cast“ s dva srpska glumca. Držite li da u hrvatskom glumištu nema glumaca koji bi mogli utjeloviti glavne Euripidove likove. Vi ste ponajprije glumica te svojim kolegama kolegica. Jeste li tim činom svojim kolegama uskratili ponajprije mogućnost kreacije i potencijalno dobre uloge te u konačnici i posao? Misлите li na ta način dobiti i sljedeći mandat te nastaviti s 'posrblijavanjem' hrvatskog glumišta?“ (br. 852)

Ivi Josipoviću – „Zahtijeva se ravnopravnost žena u tijelima i ustanovama: budući da ih u populaciji ima 30%, trebalo bi da dobiju i toliko mjesta u saboru, EU parlamentu i drugim poslovima. Slažući se s tim prijedlogom, pitamo vas zar u tom slučaju ne bi bilo pravedno delegirati 89% katolika u tijela i javne ustanove, jer u Hrvatskoj ima toliko deklariranih katolika?“ (br. 873)

Vama koji pitate zašto se Crkva miješa spolni odgoj – „Vi koji pitate zašto se Crkva miješa u spolni odgoj, deklarirate se a priori protiv te vjerske institucije i to iz ideoloških i zadržanih stajališta. Manjka znanja i uvida u povijest crkve i opću povijest, te crkvenu antropologiju. Vi ne znate gdje je zdravstveni i opći odgoj počeo, gdje je stolovala pismenost i kako je tekla znanstvena, odgojna, filozofska, etička i društvena misao; Vi ne znate da su vodeći znanstvenici, liječnici, odgajatelji i učitelji tijekom povijesti bili upravo iz Crkve. Uz to, zašto mislite da jedino država ima pravo poučavati i odgajati djecu? Pa kad ju još predstavljaju verbalno i ideološki nasilne osobe? Koju nam vi poruku šaljete? Da se do cilja dolazi mržnjom, nasiljem, isključivošću, vrijeđanjem i eliminiranjem protivnika! Vi ne mislite da je zdravstveni i spolni odgoj

kompleksan i da se uči i u biologiji, filozofiji, etici, povijesti, psihologiji, kemiji, fizici, ali i kroz vjeru i duhovnost gdje se uči o toleranciji, dostojanstvu čovjeka, suživotu i ljubavi, praveći razliku između prirodnog i božjeg reda nasuprot njihova izjednačavanja istih s devijantnim neredom. I otkud vam misao da se državi ne smije pružati otpor? Iz dugog života u diktaturi, zar ne?“ (br. 926)

Unisonom uredništvu 'Jutarnjega lista' i njihovim složnim i slobodoumnim urednicima, braći po peru protiv referenduma – „Znamo da ste novinarska složna bratija, koja se međusobno promovira i hvali, dodjeljuje si nagrade i pisano se izražava u svim žanrovima pa ste se uzdigli i u književno zvijezde. Ali ipak biste se trebali ponašati kao novinari i barem hiniti neovisnost i demokratičnost medija i sl. A vi se poslagaste na naslovnici, savjetujući (valjda čitateljima koji nisu u stanju odlučiti sami, bez vas) da i drugi glasuju PROTIV kao i vi! Protiv referenduma o braku kao zajednici žene i muškarca! Tko vam je dopustio toliko izravne sugestivnosti, neukusa i neprofesionalnosti? Zaista, zaista jadro!“ (br. 969)

Krešimiru Dolenčiću – „Tko Vam je zapravo rekao da isključite mikrofon Marku Perkoviću Thompsonu na dočeku Vatrenih, sakrijete njegov DVD s glazbenom podlogom i zakinete za glazbeni ugođaj i radost pjevanja domoljubnih pjesama u trenutku slavlja, bez obzira na to što je u tim trenucima cijela Hrvatska slavila i očekivala još pjesama? Time ste uvrijedili i nastojali poniziti i hrvatske nogometaše, kojima se cijeli svijet divi?“ (br. 1214)

3. Politika i neka društvena pitanja

U prethodnim je poglavljima podosta napisano o stavovima „Hrvatskog slova“ kada je u pitanju hrvatska politika ili neki drugi dio hrvatskog društva, no valja ipak precizirati koju to politiku tjednik podržava i kakva rješenja zastupa za poneka društvena pitanja.

Prije svega, tjednik od samog početka tiskanja ističe politiku dr. Franje Tuđmana i onakvog HDZ-a kakvog je on osnovao, stoga do današnjeg dana podupire one stranke i političare koji se u svojim političkim programima i stavovima pozivaju na izvorni HDZ i prvog predsjednika. Stranka je osnovana kao demokršćanska, što znači zalaganje za kršćanske vrijednosti u političkom životu društva, podupirući ideju neokonzervativne autoritarne države novog moralizma i slobodnog tržišta.⁴² „Na tim vrijednostima razvijen je autoritarni sustav vladanja i uspostavljena svojevrsna ideološka hegemonija HDZ-a te je poduzeto preoblikovanje nacionalnog identiteta okupljanjem elemenata 'državotvorne' tradicije hrvatskog naroda i uklanjanjem svega što je 'nespojivo' s tom tradicijom (ponajprije ideja i vrijednosti europskog političkog liberalizma).⁴³ Do danas, stranka je doživljavala promjene, poput detuđmanizacije,⁴⁴ koju je provodio Ivo Sanader, predsjednik stranke od 2000. do 2009. godine, što tjednik nikako nije podržavao te je prozivao vodstvo stranke sve dok ga nije preuzeo Tomislav Karamarko 2012. godine. Uoči tih unutarstranačkih izbora uredništvo je uputilo kandidatima (T. Karamarko, J. Kosor, M. Kujundžić i D. I. Milošević) pet pitanja⁴⁵, a njihovi opširni odgovori objavljeni su u

⁴² Ravlić, S., *Svjetovi ideologije: uvod u političke ideologije*, Politička kultura, Zagreb, 2013.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Podrazumijeva odbacivanje utjecaja predsjednika Franje Tuđmana nakon njegove smrti radi negativnih posljedica na hrvatsku državu i na hrvatski narod poput: rasta nacionalizma u Hrvatskoj, stvaranja osobnog kulta i diktature, raširivanje korupcije u društvu kroz privatizaciju, odgovornosti za genocide i poticanja etničkog čišćenja na područjima Hrvatske, odgovornosti za podjelu Bosne i Hercegovine, povijesnog revizionizma i dr.

⁴⁵ Što namjeravate učiniti kako bi HDZ bio prepoznatljiva konzervativna i demokršćanska stranka s kojom bi se najveći dio hrvatskoga izbornog tijela mogao poistovjetiti?; Kako vidite međunarodni položaj Hrvatske te njezinu ulogu unutar EU? Što mislite o odnosu Hrvatske prema tzv. Zapadnom Balkanu te kako namjeravate urediti odnose prema BiH i za kakav se položaj hrvatskog naroda u novom ustavnom ustrojstvu te države zalažete?; U izgradnji i održavanju nacionalnog identiteta posebno mjesto imaju kultura te javni mediji. Kako biste riješili problem financiranja hrvatske kulture? Kako biste riješili pitanje npr. Hrvatske televizije, a da to ne ide na štetu njezine nacionalne emancipacije? Biste li organizirali odjele za druga bitna područja hrvatska društva, npr. za hrvatsko iseljništvo ili za kulturu?; Kakvim vidite mjesto Hrvatskog slova kao jedinoga tjednika za nacionalnu kulturu na

br. 889. Takav prostor nije dobila ni jedna druga stranka. Potporu „Hrvatskog slova“ HDZ počinje gubiti pod vodstvom Andreja Plenkovića, koji stranku vodi centru. Iz prve Plenkovićeve vlade uredništvo je istaknulo Zlatka Hasanbegovića i Brunu Esih⁴⁶ te je u to vrijeme promoviralo njihov politički i znanstveni rad, a sukladno tome više se pisalo o lustraciji i Bleiburgu. Uz Hasanbegovića, nakon čije je smjene s mjesta ministra kulture objavljeno mnoštvo pisama podrške, tih godina (2016. – 2019.) sve više pozornosti dobivaju poneka imena koja će se naći na listama Domovinskog pokreta 2020. godine, poput Ivana Penave i Karoline Vidović Krišto, koja je dobila nadimak „Žena Hrabrost“ jer je ustala protiv zdravstvenog odgoja (br. 926). Što se tiče predsjedničkih izbora, uredništvo je otvoreno podržavalo Miroslava Tuđmana i Milana Bandića (2010.) te Kolindu Grabar-Kitarović (2015.). No, o kojim god se izborima radilo, uvijek se pred glasanje objavljuje poruka Hrvatske biskupske konferencije, kao npr. 2015. godine:

„Zato pozivaju vjernike da svojim glasom podupru programe kandidata koji se zauzimaju za promicanje dostojanstva žene, za zaštitu braka kao zajednice muškarca i žene te promiču kulturu života. Hrvatski biskupi ističu kako vjernici od državnog poglavara očekuju da poštuju vjersku slobodu, slobodni izbor vjerskog odgoja i pravo na priziv savjesti protiv nepravednih građanskih zakona koji prisiljavaju ljude da djeluju protivno zahtjevima moralnoga evanđelja. Zbog sve naglašenijih prijepora koji ozbiljno narušavaju kulturu dijaloga, katolički vjernici očekuju od predsjednika/ice da nedvosmisleno osudi sve zločine, bez razlike kada i u ime koje ideologije su počinjeni, jer je to nužan preduvjet za uspostavljanje društvenog mira i nacionalnog jedinstva. U tome je smislu, od iznimne važnosti da se bira kandidat koji se zalaže i za iznošenje cjelovite istine o Domovinskom ratu te gaji poštovanje prema svim hrvatskim braniteljima zauzimajući se za ostvarivanje njihovih pravednih zahtjeva.“ („Biskupi poručili kakvog žele predsjednika ili predsjednicu“, br. 1026)

Jasno je, dakle, da prije svih političara, političkih stranki i institucija, „Hrvatsko slovo“ podržava Crkvu, odnosno stavove konzervativnog katoličanstva, traži povratak korijenima, a sebe ponosno predstavljaju čuvarima tradicije. Stoga ne čudi što upravo konzervativni katolici i njihove ideje dobivaju najviše prostora. Što se tiče društvenih pitanja, najglasnije su se očitovali o temama homoseksualnosti, prava na abortus, zdravstvenog odgoja i istospolnih brakova, kako djelatnici Crkve, tako i djelatnici i suradnici tjednika, ukoliko možemo među svima njima postaviti neku razliku.

„Homoseksualnost je stara koliko i svijet. U staroj Grčkoj i starome Rimu bila je posve uobičajena pojava. Zbog toga su valjda i propali!? (...) Povijest tretiranja pederastije: Šibenčani 1608. u Knjizi statuta i zakona: 'Hoćemo, pak, da sodomite ili oni koji skrivaju sodomiju što je grijeh protiv prirode, spale na vatri ili sažegu

hrvatskoj medijskoj sceni te zbog čega mislite da je nedostavno financirano i kako biste vi vrjednovali rad i značaj našega tjednika?

⁴⁶ Osnivače Narodne hrvatske stranke, nakon čijeg se raskola Hasanbegović priključio Domovinskom pokretu Miroslava Škore, stranci s ideologijom demokršćanstva, konzervatizma i domoljublja.

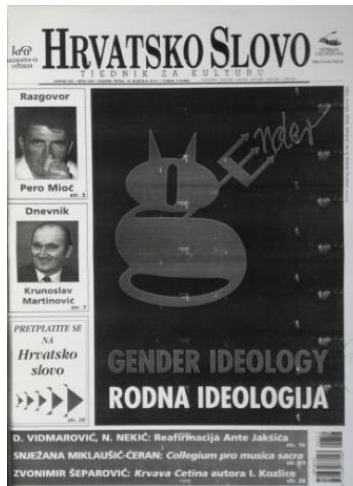
tako da umru.' (...) Ili američki general John J. Sheehan, bivši zapovjednik NATO snaga u mirovini, pred Senatom je ustvrdio da je nizozemska vojska bila slaba da 1995. spriječi genocid u Srebrenici jer je njihova vojska bila oslabljena dijelom i zbog toga što je uključivala homoseksualne vojnike.“ („Od Danteovih podstanara Lucifera do Gay Pridea u Splitu“, podlistak Frane Glavine, br. 898)

„Za vrijeme posjeta krčki je biskup Valter Župan zatražio javno na hipodromu izmjenu zakona na način da se takva praksa zakonom zabrani. Zahtjev je to Katoličke crkve utemeljen na vjerskim duboko humanističkim, etičkim i medicinskim razlozima. (...) Složeno je i vrlo osjetljivo etičko pitanje koje se agresivno pokušava pojednostaviti nametanjem isforsiranog stajališta o pravima žene na izbor. (...) A što je sa slobodnim izborom muškarca? A pogotovo, a što je sa slobodnim izborom nerođena djeteta? Krajnji je egoizam govoriti samo o pravu žene na slobodni izbor, posvemašnja je to sebičnost i od strane žene, i od onih koji zagovaraju samo njeno pravo, njenu slobodu, njen izbor.“ („Šuplji argumenti pristaša abortusa“, br. 846)

„Postoji problem u ovo suvremeno doba u kojem se čovjek 'igra boga', pa misli da može sve, baš sve što mu se prohtije, pa dobiti i tako važno zadaću odgajati dijete. Bog je stvorio muškarca i ženu i povjerio im je djecu da ih odgajaju, tako da svako dijete ima pravo na oca i majku. Oduzimati mu to pravo, ne samo da mu se oduzima njegovo pravo, nego je i grijeh. Zato je jako važno da državni zakoni budu tako uređivani kako bi djeca mogla živjeti u jedinoj obitelji koja odgovara čovjekovoj naravi. Ako se prisiljava dijete koje se treba udomiti na način da ga se pokušava dati istospolnoj životnoj zajednici na njemu se vrši diskriminacija. Netko je rekao i ja se slažem s njim da djeca nikako ne smiju biti žrtve istospolaca u njihovoj želji da glume pravu obitelj, jer to prirodno ne mogu. Oni mogu biti partneri, ali ono što im po bogu i prirodi ne pripada ne mogu prisilno uzimati, a zadaća zakonodavaca je da im to ne dopuste. („Zašto se čovjek pokušava 'igrati Boga'“, („Narodski rečeno“, br. 1232)

Kao neko glavno objašnjenje uredništva zašto Hrvatska ne smije ići „lijevo“ ili zašto ne smije u potpunosti uključiti LGBTQ ljude u društvo, uvesti zdravstveni odgoj ili usvojiti zakone koji će omogućiti istospolne brakove i abortus, naglašava se tradicija – „to nije hrvatski“, „to nije tradicionalno“, „to nije kršćanski“. Nonšalantno i drsko se ignorira činjenica da su narod i nacija ništa drugo nego društveno-političke tvorevine, što znači da ne postoje od davnina i da su promjenjivi, a u temeljima im nisu ni zajednička kultura ni zajednički identitet. „Zašto usprkos tome u južnoslavenskim državama mediji, školstvo i političari ustrajavaju na tvrdnji o nacionalnoj kulturi i nacionalnom identitetu, može se objasniti time što vjera u nacionalnu kulturu i nacionalni identitet čini ljude podložnijima manipulaciji od strane nacionalnih elita i spremnijima da podnesu raznorazne žrtve za interese tih elita jer su uvjereni da prirodno i neraskidivo pripadaju tome nacionalnom kolektivu.“⁴⁷

⁴⁷ Kordić, Snježana, „Ideologija nacionalnog identiteta i nacionalne kulture“, *U čast Pera Jakobsena: zbornik radova*, ur. Dejan Ajdačić i Persida Lazarević di Giacom., str. 225-239, Beograd, 2010. (str. 237)

4. Etika novinarstva i „Hrvatsko slovo“

„Postoje privilegirani trenuci, kada sama stvarnost pokazuje svoju suštinu i sve zavisi od toga hoće li se naći pisar koji će vjerno zapisati što izlazi na površinu. U takvim izvanrednim razdobljima kad se nakratko otvaraju riznice stvarnosti, a njena suština izranja iz dubina skrivenosti, važniji su zapisivači, nego proroci i vidovnjaci.“⁴⁸

Moralna načela postupanja u novinarskoj struci za svrhu imaju, uz poštivanje profesionalnih standarda, zaštitu neovisnosti novinarstva o bilo kakvim vlastima, političkim ili financijskim, kao i sprječavanje zlorabe medijske moći. Ona se prvenstveno vežu uz novinare, međutim vladajuće medijske ustanove, političke institucije i političari koji donose odluke o medijima jesu oni koji u prvome redu ta načela poštuju ili krše. No kako su mediji političkim strankama potrebni za promicanje njihove politike, bilo zataškavanjem neispravnih poteza ili hvalospjevima, a u današnje doba krize novinarstva i političari su potrebni medijima, vlada sumnja u njihovu djelatnost za opći interes. Upravo je to odgovornost novinara – „da javnosti otkriva tajne mehanizme politike i javnih poslova te da odgovorne osobe izlažu bez predrasuda sudu javnosti. Odgovornost novinara prema javnosti je i iznad bilo koje druge odgovornosti, a posebno one prema poslodavcima i vlastima.“⁴⁹

⁴⁸ Kosik, Karel, *Stoljeće Markete Samsove*, 1993. (Preuzeto iz: Lešaja, Ante, *Knjigocid – uništavanje knjiga u Hrvatskoj 1990-ih*, Profil knjiga d.o.o. i Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012.)

⁴⁹ Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G., *Etika novinarstva*, Zagreb, 2007. (str. 12)

Unatoč demokratskim promjenama koje su oslobodile medije, od početka devedesetih uočljiv je snažan utjecaj vlasti Hrvatske demokratske zajednice, što je dugi niz godina oblikovalo javno mišljenje i izazivalo međunarodnu javnost da sve glasnije naglašuje slobodu medija kao temeljni preduvjet za prihvaćanje Hrvatske u svjetske integracije. Knjiga „Etika novinarstva“ (Malović – Ricchiardi – Vilović, 2007.) donosi primjere etičkih problema s kojima se susretalo hrvatsko novinarstvo, uključujući i ratne godine, koje su najzahtjevnije za svakog novinara, posebice kada su popraćene raspadom jedne i osamostaljenjem drugih država. Dakle, ono što obilježava početak hrvatskog novinarstva jest utjecaj vlasti, koja je davala naputke za pisanje, a s obzirom na ratno stanje, ne čudi što su hrvatski mediji „bili optuživani da su izazivali i potpirivali nacionalnu i vjersku mržnju, pozivali na masakr, čak i genocid.“⁵⁰ Autori knjige istakli su „Hrvatsko slovo“, „Tomislav“ i „Narod“ kao listove na čijim su stranicama ispisani upravo takvi komentari, puni uvreda i netrpeljivosti, a o „Hrvatskom slovu“ pišu:

„Uvodnike u Hrvatskom slovu najčešće ispisuju glavni urednik D. H. te suradnici M. M. i S. Š., a teme su uglavnom oštre reakcije protiv svih onih (neovisno o vjerskoj, nacionalnoj ili drugoj pripadnosti) koji ne dijele jednako mišljenje s njima o hrvatskoj aktualnoj političkoj i kulturnoj zbilji. Izrazi kojima se služe pisci uvodnika Hrvatskog slova riječi su netolerancije i netrpeljivosti. Jednom se obrušuju na 'perverzne Jugoslavene', a drugi se put 'unapređuje' nazivlje za Bošnjake koji su postali 'muhamedinci'. Suradnik 'Hrvatskog slova' V.R. pripadnike srpske nacionalne manjine naziva 'srbijanerima' i dodaje: 'Drago mi je da nisam Srbin. Jesam mješanac; ima u meni njemačke, slovačke i hrvatske krvi, ali nimalo srpske i to me veseli.'“ (str. 93)

Vrijedi navesti i tekst autora Mile Maslaća, zamjenika glavnog urednika (D. Horvatić), koji je komentirao okupljanje Zagrepčana 21.11.1996. na Trgu bana Jelačića povodom uskraćivanja koncesije Radiju 101:

„Zagrepčane je na Jelačićev trg izveo nitko drugi nego Čičak – da prosvjeduju protiv nedodjeljivanja koncesije stojedinašima. Nije prirodno ni logično da se ljudi lijepe za čičak, nego obrnuto. Ali, tako je bilo. Prepun je tu večer bio Jelačićev trg svega i svačega i svakoga. Mnogi su imali upaljene svijeće. Zavapio sam iz dna duše: 'Ustani bane i stresi sa svoga Trga sve to antihrvatsko smeće, koje se prikriva svjetlom lojne svijeće!'“⁵¹

Sugovornici koji su raspravljali s autorima na temu promicanja govora mržnje u hrvatskim medijima 1991.-1998. u sam su vrh postavili izvjestitelja S. Š., koji je „od 1990., kada je postao dopisnikom HTV-a iz Bosne, do proljeća 1992. već (je) bio potpuno vezan s Herceg Bosnom i HVO-om. U vrijeme hrvatsko-muslimanskih sukoba, svojim javljanjima i reportažama za HTV,

⁵⁰ Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G., *Etika novinarstva*, Zagreb, 2007. (str. 49)

⁵¹ *Ibid.* (str. 93)

S. Š. je znatno pridonosio promicanju pogrdnih izraza za bošnjački narod poput 'balije', 'mudžahedini', 'fundamentalisti', 'islamski fanatici'...⁵²

Navođenje dijelova tekstova iz devedesetih i zaključaka koje su donijeli autori „Etike novinarstva“ zajedno sa svojim sugovornicima relevantno je jer je „Hrvatsko slovo“ upravo u takvom ozračju nastalo, odnosno na ovakvim se temeljima razvijalo. Stjepan Šešelj, naveden u „Etici novinarstva“ inicijalima, danas je glavni urednik „Hrvatskog slova“, a stil pisanja suosnivača Mile Maslaća prepoznaje se u mnogih današnjih novinara i njihovim tekstovima. Čak su poneke uvrede i oni kojima su upućene do danas opstale na stranicama tjednika, poput „Radija 101“.

Za odgovoriti na pitanje kakva je etika „Hrvatskog slova“ danas, može se krenuti od vrijednosti novinarske profesije⁵³, čije se kršenje nerijetko iščitava, posebice kada je riječ o izražavanju političke (i druge) pristranosti. „Hrvatsko slovo“ jest tjedno novinsko izdanje, no bez obzira što ima specifičnu i ciljanu čitateljsku skupinu, što ga približava definiciji časopisa, te što je u privatnim rukama pa ne doprinosi općem interesu i informiranosti, ipak je financiran od strane Ministarstva kulture i Ureda za kulturu Grada Zagreba. To nas vraća na već spomenutu međuovisnost vlasti i medija, političara i novina, a prateći politička zbivanja zadnjih dvadeset pet godina usporedno s financijama „Hrvatskog slova“ ili jednostavno čitajući objavljene tekstove, jasno je tko su ti političari i kakva je to međuovisnost. Stoga ne iznenađuje pojavljivanje sugovornika koji nastoje osvijetliti neke najcrnje trenutke bliže i dalje hrvatske povijesti ili sadašnjosti, a sve u svrhu interesa određene društvene skupine. Davanje medijskog prostora i potpore takvim sugovornicima, čije je profesionalno djelovanje više ili manje i na bilo koji način vezano za utvrđivanje prošlosti i za razvoj u budućnosti jednoga naroda, itekako je etički problem. Miljenko Jergović je 1997. godine u tekstu „Lagati za Hrvatsku“ zaključio o hrvatskom novinarstvu ono što se može ponuditi kao svojevrsni zaključak o etici „Hrvatskog slova“: „U

⁵² Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G., *Etika novinarstva*, Zagreb, 2007. (str. 94)

⁵³ Profesionalno i čestito novinarstvo svaku informaciju provjerava najmanje iz dva izvora, izbjegava pogrdne riječi i uvrede, izbjegava novinarske oblike koji bi mogli izraziti političku, kao i svaku drugu pristranost prema jednoj strani u informativnom postupku, izbjegava svaki čin bahatosti i predrasuda, daje priliku da se izraze i oni koji teško dolaze do riječi, izbjegava sve ono što bi moglo iskriviti i dramtizirati izvješće, ne koristi nečasne metode u pribavljanju vijesti, izvore informacija kritički prosuđuje, priznaje svoje pogreške i odmah ih ispravi, da stalno hrabri javnost i svoje čitatelje na kritiku medija. (Prema: Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G., *Etika novinarstva*, Zagreb, 2007., str. 11)

žanrovskom smislu pišu se tri uvijek ista članka: pohvala vlasti, optužnica neprijatelja i analiza događaja. Pohvala i optužnica uvijek su nedvojbene, tako da su čitatelju manje ili više zanimljive samo po likovima koji se u njima mijenjaju. Analiza događaja zna biti zabavna zbog akrobatike kroz koju novinar prolazi ne bi li pokazao i dokazao da je režim u pravu.“⁵⁴

5. Revizionizam u „Hrvatskom slovu“

Među najčešćim temama i najzastupljenijim pojmovima u tekstovima „Hrvatskog slova“ upravo su fašizam i komunizam, odnosno antifašizam i antikomunizam te Drugi svjetski i Domovinski rat. Utkani su u temelje uredničke politike tjednika, stoga ne čudi njihova sveprisutnost, no ono što je upitno jest koliko je prisutno istinitosti i točnosti te nepristranosti i poštenja kod većine urednika, koji svojim načinom pisanja nastoje ostaviti dojam neizmjerne i nepobitne stručnosti o povijesno-političkim temama. Međutim, ne radi se ovdje o stručnosti, političkoj, historiografskoj ili novinarskoj⁵⁵, već o nastavku revizionističkog odnosa prema povijesti, započetog 1989./90. godine i podupiranog od nove političke vlasti. S obzirom da je tom revizionizmu osnovno polazište „fetišizam države i fetišizacija hrvatske državotvorne ideje“⁵⁶, kritički će se sagledati isključivo razdoblja dviju Jugoslavija, a obezvrjeđivanjem te osuđivanjem isključivo jugoslavenskih krivnji opravdavati će se fašistička strujanja od Nezavisne Države Hrvatske do danas. Ne samo da će se opravdavati, već će se i zagovarati, bilo indirektno, stalnim promoviranjem jednih te istih istomišljenika (političara, povjesničara, umjetnika, svećenika i dr.), što će kod čitateljstva izazvati potpunu afirmaciju njihova lika i djela, ili direktnije, reklamom publikacija (najčešće su autori isti ti istomišljenici) kojima se nastoji takve

⁵⁴ Malović, S.; Ricchiardi, S.; Vilović, G., *Etika novinarstva*, Zagreb, 2007. (str. 101)

⁵⁵ Dennis McQuail, jedan od najpoznatijih teoretičara masovne komunikacije, definirao je novinarsku etiku sljedećim odrednicama: istinitost i točnost, nepristranost i poštenje, poštovanje osobnosti i privatnosti, neovisnost o pojedinim interesima, odgovornost prema društvu i društvenim dobrima, poštovanje zakona, moral, pristojnost i dobar ukus.

⁵⁶ Goldstein, Ivo, „Od partijnosti u doba socijalizma do revizionizma devedesetih: Ima li građanska historiografija šansu?“, *Hrvatska historiografija XX. stoljeća. Između znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva*, ur. Srećko Lipovčan i Ljiljana Dobrovšak. Zagreb: Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 2005, 57-72.

stavove prikazati povijesnim činjenicama, ili pak potpuno direktno kako je to izjavio publicist i prevoditelj Darko Sagrak u rubrici „Susret s“ pod naslovom „Skupio sam veliki broj svjetloписа iz NDH:

„Ovo sam sve naveo kako bi što plastičnije ilustrirao zašto partizanska propaganda nije mogla dopustiti da se u Hrvatskoj sačuva išta što bi moglo svjedočiti o pozitivnim stranama u NDH. Tu državu trebalo je poistovjetiti samo sa zlom. Zbog toga je najveći dio zatečenog slikovnog materijala – ili pokraden i odvučen u Beograd ili uništen. To je i razlog zašto danas imamo vrlo ograničen slikovni materijal o NDH.“ (br. 833)

U istome broju vrijednim prilogom istraživanju hrvatske povijesti ocijenjena je knjiga „Rješenje hrvatskog pitanja“ Tvrтка Sojčića, njemačkog povjesničara hrvatskih korijena. U osvrtu na knjigu piše:

„Autor pokazuje da je osnivanje Banovine Hrvatske 26.8.1939. između beogradskih i zagrebačkih političkih elita ublažilo hrvatsko nacionalno pitanje u Jugoslaviji, dok je uspostava NDH 10.4.1941. obećala rješenje hrvatskoga pitanja, ali pod ustaškim režimom uskoro je eskalirao krvavi rat s četnicima i partizanima, što je blokiralo svaki normalan razvitak države. Uvođenje jugoslavenskog komunističkog terorističkog režima 1945. spriječilo je razvitak demokratske kulture u Hrvatskoj i do 1989. zaledilo rješavanje hrvatskog nacionalnog pitanja.“

Istu je ocjenu dobila i knjiga povjesničara Višeslava Aralice „Matica hrvatska u NDH“, u kojoj, prenosi „Hrvatsko slovo“, zaključuje kako je „hrvatski nacionalizam imao obrambeni značaj i posljedak je nepovoljna stanja nacije unutar karadževićevske države koja je vodila politiku uništenja hrvatskoga naroda.“ Uz Sojčića i Aralicu, „Hrvatsko slovo“ podupire i objavljuje povjesničare i povjesničarke istog pogleda na hrvatsku povijest, ponajviše Antu Nazora, Robina Harrisa, Esther Gitman i Vladimira Mrkocija, dok su povjesničari Ivo Goldstein, otac mu Slavko, amaterski povjesničar te Tvrtko Jakovina često na meti. Nazor je ravnatelj Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata, što mu osigurava mjesto na stranicama tjednika i sudjelovanja na tribinama „Hrvatskog slova“, kao i stav da bi se povijest trebala vrednovati prema tome kakve su posljedice povijesni događaji imali isključivo za Hrvate i Hrvatsku.⁵⁷ Bez obzira što su takvi stavovi nedopustivi u historiografskoj struci jer znače ideološki obojano profesionalno djelovanje, oni odgovaraju tjedniku, koji međusobnim podržavanjem s jednim povjesničarom i ravnateljem HMDCDR dobiva potvrdu struke za svoju uredničku politiku. Što britanski povjesničar Robin Harris predstavlja „Hrvatskom slovu“ najbolje pokazuju upravo njihove riječi iz rubrike „Karte na stol“ u („Hrvatima u zemlji i

⁵⁷ Prijedlog kurikula za nastavni predmet povijesti Ante Nazora: <https://www.hkv.hr/kultura/udbenici/30891-naz.html>.

svijetu“, br. 926): „Robin Harris, britanski povjesničar, praktični katolik, savjetnik Margaret Thatcher, osvjedočeni prijatelj Hrvata i Hrvatske, koji godinama lobira za Hrvatsku (...)“ Njegovo lobiranje za Hrvatsku očituje se, između ostalog, u podržavanju hrvatske političke desnice, pa i ekstremne desnice, odnosno konzervativnih i demokršćanskih struja i struja vjerskog fundamentalizma. Da je tako, jasno pokazuje nastavak kratkoga teksta „Hrvatima u zemlji i svijetu“:

„Hrvatska je katolička zemlja i upravo to bitnije je definira od jezika i nacije. U takvoj zemlji Crkva će uvijek imati ključnu ulogu. Politički sustavi i vlade dolaze i odlaze, no katolički identitet Hrvatske ostaje. (...) Tamo gdje su katoličke kršćanske vrijednosti u opasnosti, a to može biti kad su sekularistički stavovi nametnuti u školama, bolnicama... tada crkvena hijerarhija mora jasno progovoriti.“

Esther Gitman američka je povjesničarka, Židovka rodom iz Sarajeva, koja je preživjela holokaust i napustila NDH uz pomoć ljudi koji nisu bili Židovi. Taj dio životne priče uzela je za glavnu temu svojih istraživanja, iz čega su nastale dvije knjige: „Kad hrabrost prevlada: spašavanje i preživljavanje Židova u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941.-1945.“ i „Alojzije Stepinac: Stup ljudskih prava“. Isticanje pozitivnih ljudi i djela iz NDH ono je što „Hrvatsko slovo“ preuzima od Gitman kako bi upotpunilo svoje viđenje te države isključivo kao ostvarenje dugo očekivane nezavisne države, nastale na težnjama hrvatskog naroda, a nikako na zločinima. „Hrvatsko slovo“ često objavljuje osvrtne na povijesne događaje i podliste povjesničara Vladimira Mrkocija, autora knjiga „Ogoljela laž logora Jasenovac“ (2008.) i „Kratka povijest komunizma (za nekomuniste): Anatomija antifašizma“ (2016.). Ovo su samo neki od njegovih zaključaka na temu komunizma i antifašizma:

„Antifašizam nije i antikomunizam prema tome nije demokratski. Konačni zaključak bio bi da se antifašisti bore za komunizam. Antifašizam je komunizam. Antifašizam u Hrvatskoj kroz cijelu svoju egzistenciju predstavlja antihrvatstvo, jugoslavenstvo i srbizaciju.“ (br. 912)

„Komunizam je bio sredstvo velikosrpske politike. Pod formulom komunizma 50 godina se provodila velikosrpska politika. I zato je propast komunizma bila i propast Jugoslavije.“ (br. 966)

„Lijeva inteligencija je termin koji su izmislili komunisti, kojim su se onda komunistički intelektualci nazivali kako bi prikriili svoj kom sadržaj: Skrivanje iza neutralnih ili tuđih imena, kao i uvlačenje u tuđe redove bile su glavne komunističke taktike. Slično je bilo i s antifašizmom koji su stvorili komunisti; on je upravo kao i lijeva inteligencija trebao prikriti komunističku borbu. Cilj antifašizma bio je komunizam a ne demokracija. Kao što se iza lijeve inteligencije skrivala komunistička inteligencija, tako se iza antifašizma skrivao komunizam. Lijeva inteligencija za razliku od buržajske desne inteligencije, kao i antifašizam, borila se za komunizam a ne za demokraciju.“ (br. 1016)

Povjesničari koje tjednik podupire, a mnogo ih dolazi iz redova Crkve, osim što na različite načine koketiraju s revizionizmom, iznose uglavnom svoje sudove, prosudbe, a kada iznose

činjenice, njih gotovo da ne kontekstualiziraju, što u biti jest posao povjesničara. U tekstovima u kojima se oni citiraju ili pak sami govore, ovisno u rubrici, možda ne govore uvijek direktno o fašizmu ili antifašizmu, ustaštvu i komunizmu, no podupiru ideologiju koja je preživjela raspad NDH, SFRJ, Domovinski rat i do dana današnjeg održava struju nacionalizma.

S druge strane, u većini brojeva uredništvo proziva Slavka i Ivu Goldsteina, Tvrtka Jakovinu i po struci povjesničare ili novinare koji istražuju te teme sa sličnim pristupom. Otvoreno ih se naziva falsifikatorima i jugokomunistima, a njihovo djelovanje dijelom velikosrpske politike. Zašto je tako? Razlog tomu je prije svega taj što oni daju jednu drugačiju sliku zadnjih sto godina hrvatske prošlosti, prema kojoj su zločine činili i Hrvati, ne samo Srbi, a NDH je bila ustaška država nastala na fašističkim zločinima. Ne znači to da odlaze u drugu krajnost, već da stvari nastoje prikazati kroz pozitivne i kroz negativne značajke i posljedice, ali i da se suprotstavljaju ovakvom revizionizmu. Primjerice, kada Ivo Goldstein govori o revizionizmu, on ga proučava zajedno s partijnošću, drugim odnosom prema povijesti karakterističnim za doba socijalizma/komunizma, fenomen koji „označava način mišljenja i u konačnici tekst koji je prožet ili kome je nametnut način mišljenja koji je bio dominantan u redovima Komunističke partije ili Saveza komunista.“⁵⁸ Bilo da je riječ o revizionizmu ili partijnosti, zaključuje Goldstein, radi se o političkoj manipulaciji povijesnim činjenicama, a kada tvrdi da revizionisti „smatraju da su pozvani stvari dovesti u red u odnosu na komunističko razdoblje“, govori upravo o onome što čine urednici „Hrvatskog slova“, odnosno samo pokušavaju jer „ne koriste kategorijalni aparat socijalne historije, već politike.“⁵⁹ Goldstein je na meti u mnogim rubrikama tjednika, pa su mnogi urednici burno reagirali kada je bio razmatran za titulu akademika:

„Zvonku Kusiću, predsjedniku HAZU – Među dvadesetak kandidata za redovite članove HAZU uvršten je i Viktor Žmegač u svojoj 83. godini života i nakon opusa koji je odavna doživio priznaje naše i svjetske filologije i teorije književnosti. Uz njega kandidat je Ivo Goldstein. Sporost akademije je legendarna, a mjerila izbora čudna. Vidi se i na ovom primjeru. Čime je Goldstein zavrijedio naslov akademika?“ (br. 885, „Karte na stol“)

Više puta je na njegovo profesionalno djelovanje reagirao i Mladen Pavković u rubrici „Da se ne zaboravi“:

⁵⁸ Goldstein, I., *Od partijnosti u doba socijalizma do revizionizma devedesetih: Ima li građanska historiografija šansu?*, *Hrvatska historiografija XX. stoljeća. Između znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva*, ur. Srećko Lipovčan i Ljiljana Dobrovšak, str. 57-72, Zagreb: Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 2005. (str. 60)

⁵⁹ *Ibid.*

„Međutim, taj nazovi povjesničar namjerno zaboravlja što je bilo prije 1990., kad su na vlasti od državnih tvrtki, pa do policije, sudstva i vojske, pa čak i škola i dječjih vrtića, na čelnim pozicijama mogli biti jedino Srbi ili Jugoslaveni, od kojih je većina dolaskom Tuđmana (Mesić, Boljkovac, Manolić, Bilandžić, Račan i drugi) jednostavno preokrenula kaput, partizanske zvijezde zamijenila hrvatskom šahovnicom i sve počeli 'od početka', samo da ih, kako kaže Ivo Banjac, nitko ništa ne pita o onome što su bili i što su radili u vrijeme Josipa Broza.“ (br. 894, „Goldsteinova 'istina' za srpsko tržište“)

O uredničkoj politici tjednika mnogo govori to što o „preokretanju kaputa“ piše upravo Pavković, koji je u bivšoj državi pisao hvalospjeve o „najgorem diktatoru svih vremena“, kako danas naziva Tita. Naime, novinari „Indexa“ prije nekoliko su godina pronašli članak iz lista „Podravka“, objavljen 28. svibnja 1980., u kojemu Pavković piše o pohodu radnika Podravke na grob „čovjeka koji je ispisao najslavniji dio naše povijesti“ te o tome kako je „teško povjerovati da tu počiva jedan od najvećih državnika našeg vremena“.⁶⁰ Na Goldsteina nisu reagirali samo novinari, već i poneki akademici, poput Josipa Pečarića, matematičara, amaterskog povjesničara i pokretača inicijative da se pozdrav „Za dom spremni“ vrati kao službeni pozdrav oružanih snaga RH:

„Zapravo danas zastupnici jugokomunističke paradigme u povijesnoj znanosti imaju veliki problem. (...) U tim uvjetima, i unatoč preferiranju koje imaju u medijima, može se čuti i onaj drugi – hrvatski glas. Zato je njima iznimno teško ispuniti zadaću koja im je postavljena – od pobjednika Hrvate pretvoriti u gubitnike. Što se tiče prof. Goldsteina treba znati kako njemu logika nije jača strana. Zato mnogi mogu uočiti gluposti i neznanje u njegovim interpretacijama povijesti. (...) Zato me zapanjila vijest da je takav znanstvenik, ako se za njega uopće može reći, predložen za hrvatskog akademika.“ (br. 898)

Dakle, uredništvo zanemaruje činjenicu da on „kritizira“ i hrvatsku jugoslavensku povijest te uporno nastoji obezvrijediti njegovo profesionalno djelovanje nerijetko ga vrijeđajući i na osobnoj razini, a sve to jer upućuje na negativne strane svega što će oni nazivati državotvornim načinom razmišljanja. Isti je tretman godinama imao i njegov otac, s kojim je u suautorstvu objavio četiri knjige: „Holokaust u Zagrebu“, „Jasenovac i Bleiburg nisu isto“, „Tito“ i „Jasenovac: tragika, mitomanija, istina“. Između ostaloga, zavrijedio je „titulu“ jugokomunističkog diktatora (br. 802), a više puta mu se spočitavao amaterizam, dok su se povjesničari amateri suprotnih stavova u tjedniku odobrali. Bolje ne prolazi ni povjesničar Tvrtko Jakovina, koji osim što se i danas bori protiv povijesnog revizionizma i nepoštivanja

⁶⁰ Članak na poveznici: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/pogledajte-kako-je-sef-udruga-veterana-i-osudjeni-bludnik-nekad-zaljubljeno-pisao-o-titu/997244.aspx>

načela historiografske struke⁶¹, „ima za grijeh“ i članstvo Savjeta za vanjsku politiku i međunarodne odnose Predsjednika RH Ive Josipovića. Iako je više puta u javnim raspravama istaknuo kako svaki komunistički zločin treba osuditi i provesti ono što zahtijevaju svi zločini, zbog isticanja ustaških zločina smješten je na „crnu listu“ uredništva.

Bizaran je i način na koji se uredništvo „igra“ pojmovima fašizma, antifašizma i komunizma, što je pokazatelj krajnje nestručnosti, neznanja i nemara ili jednostavno snažne subjektivnosti. Fašizam se, u svojoj pravoj definiciji i pojavnosti, najmanje spominje jer se u hrvatskoj povijesti veže uz NDH, a NDH prema mišljenju uredništva i Tuđmana „nije bila samo 'kvislinška' tvorevina i 'fašistički zločin' nego i izraz 'povijesnih težnji hrvatskoga naroda za svojom samostalnom državom.'“⁶² Antifašizam se u principu interpretira stavljanjem znaka jednakosti s komunizmom i antikatolicizmom te se pojednostavljuje kao pokret „partije“ koja je krinkom antifašizma omogućila novi totalitarni režim.

„Godine 1941. Pavelić sklapa ugovor s vragom ne bi li stvorio kakvu-takvu državu. Hrvati tada stječu epitet većih fašista od Talijana i većih nacista od Nijemaca. Još jedna crna legenda u hrvatskoj povijesnici. (...) Pavelić je kriv što radije staje uz Talijane i Nijemce koji su mu nudili malo nego uz Engleze koji mu nisu nudili ništa.“ („Crne legende“, „S vrha pera“, br. 838)

„Zločesti sustavi fašizma i nacizma pomogli su Hrvatima, kako bi postigli svoju državu, ali, jao – skrojili su Hrvatsku po svojoj mjeri i ona je kao takva propala nekoliko godina kasnije skupa s nacifašizmom.“ („Kronologiji hrvatske slobode“, Pavao Galić, br. 862)

„1990. Hrvatska je podijeljena u 2 strane: antifašističku manjinu koja želi sačuvati komunizam i Jugoslaviju i većinu, demokrate, koji žele neovisnu državu hrvatsku. Riječ komunizam je potpuno nestala iz političkog rječnika i zamijenjena antifašizmom. SKH mijenja ime u SDP – Stranka demokratskih promjena, još jedna dijalektička fraza: komunisti postaju borci za demokraciju – 'leglo fašizma' (...) Antifašizam je zajedničko opravdanje svim neprijateljima hrvatske neovisnosti. (...) Antifašizam je četvrti put postao sredstvo borbe protiv samostalne hrvatske i sredstvo velikosrpske politike – 1935, 1939, 1941, 1990. ... antifašizam je ponovno izgubio smisao, bila je potrebna nova, mutacija. Zajedno se zbiva mutacija SKH_SDP i antifašizma. SKH-SDP mijenja ime i naziva se samo Socijaldemokratska partija. KP prelazi u SDP, i bori se za 'leglo fašizma'. Nakon što su se odrekli ideologije, "naučnog" socijalizma – marksizma, komunisti su se odrekli sada i imena. Nakon što su pola stoljeća progonili socijaldemokrate kao najgore neprijatelje nakon što su ih uhićivali i strijeljali, nazivali socijalfašistima, sada su im uzeli ime. I sami su postali socijalfašisti. To je zadnji dijalektički skok u suprotnost. Mogućnosti komunističke dijalektike su

⁶¹ U lipnju 2020. godine objavljena je Deklaracija „Obranimmo povijest“ na kojoj su radili povjesničari iz Hrvatske, Srbije, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Makedonije. Među njima je bio i Tvrtko Jakovina, koji je tim povodom izjavio: „Ako bih trebao reći tri stvari od kojih je treba obraniti, na treće bih stavio loše, ustrašene i lijene profesionalce, a na drugo ili prvo mjesto stavio bih one kojima takvi povjesničari služe u dnevnom manipuliranju prošlosti kako bi lakše vladali ili potvrdili današnje biografije i identitete.

⁶² Barić, Nikica, „Antifašistička borba u Drugom svjetskom ratu u političkim interpretacijama hrvatskih predsjednika 1991-2006.“ *Revizija prošlosti na prostorima bivše Jugoslavije*, ur. Vera Katz, Institut za istoriju, str. 211-234, Sarajevo, 2007. (str. 213)

uistinu bile neograničene. Antifašizam, kojem su komunisti donijeli kao miraz socijaldemokraciju, pretrpio je još jednu dijalektičku mutaciju. Od tvorca komunizma i Jugoslavije pretvorio se u 'tvorca demokracije i hrvatske'.“ („Tvorac antifašizma ekskomunicirao je jugoslavenske antifašiste i prozvao ih fašistima.“, br. 915)

„Antifašizam je najuspješnija i najperfidnija komunistička taktika kojom su komunisti uspjeli izazvati Drugi svjetski rat, i koja im je omogućila da osvoje istočnu Europu. (...) U Jugoslaviji je rezultat antifašizma bio 900 tisuća žrtava i komunistička diktatura. Bez antifašizma država bi bila oslobođena kao i ostale (Čehoslovačka, Belgija i dr.), bez žrtava i komunizma. (...) Antifašizam je nakon propasti komunizma bio argument za opravdanje svih zločina komunizma. (...) Osnovni princip znanosti jest objektivnost, što znači da se svi proučavani fenomeni opisuju istom terminologijom i vrjednuju istim kriterijem. Prema tome ako se govori o antifašizmu, obvezno se treba govoriti i o antikomunizmu, ako se komunizam naziva antifašizam, onda treba i fašizam nazivati antikomunizmom. Bez toga se dolazi do apsurdnih zaključaka što pokazuje sljedeći primjer: ako je antifašizam stvorio komunizam u Jugoslaviju, onda je rušenje komunizma i Jugoslavije – fašizam.“ („Antifašizam je komunizam“, Vladimir Mrkoci, br. 915)

„Nastojao sam ne robovati ustaljenim predrasudama o fašistima i antifašistima. (...) Antifašizam se u nas još i danas izvrće, hvali i slavi, a da se ne spominje što su svi ti 'antifašisti' u ratu i poslije njega činili. (...) Staljin je bio antifašist, a staljinizam (sovjetski i izvezeni) skrivio je znatno brojniju pogibelj nego Hitler i Mussolini zajedno. Tito bijaše antifašist i totalitarist. Rekao je 'ne' Staljinu, ali nije staljinističkom komunizmu – bratu po krvi fašizmu.“ (Ivan Kozlica o svojoj knjizi „Krvava Cetina“, br. 926)

„Hrvatski nacionalizam imao je obrambeni značaj i posljedak je nepovoljna stanja nacije unutar karadorđevićevske države koja je vodila politiku uništenja hrvatskoga naroda.“ (o knjizi „Matica hrvatska u NDH“ Višeslava Aralice, br. 836)

„Takve se rasprave nerijetko dotiču problematike hrvatskih nacionalnih simbola, koji su nekima još uvijek sumnjivi zbog svoje navodne ustaške prošlosti, a u praksi dovode do nemilih događaja. (...) U Hrvatskoj nije, doduše, bilo većeg otpora usvajanju hrvatskog šahiranog grba, no s vremenom je izmišljena priča o inačici s prvim bijelim poljem kao o navodnom „ustaškom“ grbu, odnosno o trobojnici s takvim grbom kao o „ustaškoj zastavi“. Takve stupidne priče mogle su se donedavno čitati u 'uglednim' tiskovinama kao što je bio srećom ugasnuli Feral Tribune, no za ozbiljno su ih uzimali i neki koji su se hvalili svojim zalaganjem za toleranciju i borbom protiv svih oblika mržnje.“ (o knjizi „Hrvatski simboli“ Marija Jareba, br. 876)

Kako tema ovog rada nije historiografske prirode, nije potrebno govoriti o sadržaju svih navedenih naslova niti donositi sudove o istinitosti i točnosti jednih ili drugih povjesničara i njihovih tvrdnji. Ono što je vrijedno istaknuti jest da se ovakvom isključivošću, podupiranjem samo jedne strane, krši etika novinarstva i podupire povijesni revizionizam, i to onakav kakav odgovara uredništvu, čija egzistencija na njemu počiva. I upravo je taj revizionizam vrlo blizak negacionizmu jer nastoji negirati ili što više umanjiti zločine počinjene od strane ustaša naglašavajući neprestano krivnje i zločine komunizma, kao i negirati mogućnost postojanja hrvatskih zločina usmjerenih prema Srbiji ili BiH za vrijeme Domovinskog rata. Ta se negacija potpomaže prethodno navedenim u ovom poglavlju – Jugoslavija, komunizam i antifašizam kao dio velikosrpskog plana odgovorni su za kulminaciju hrvatsko-srpskih sukoba, odnosno

Domovinski rat – kao i stalnom potporom Hrvatima u BiH, što posebnim rubrikama i temama, što uključivanjem u uredništvo te blisko suradništvo.

6. Umjetnost u „Hrvatskom slovu“

U ovom poglavlju prikazat će se odnos „Hrvatskog slova“ prema književnosti, likovnosti, kazalištu, glazbi, filmu i stripu, odnosno kakvu umjetnost smatra prihvatljivom te koje umjetnike podržava. S obzirom da je politika, prema uredništvu, vrlo važan dio kulture, manjka one čiste umjetnosti, larpurlartizma lišenog bilo kakve političke angažiranosti, a iz istog razloga različite umjetnosti svode se na svega pet do sedam stranica u prosjeku. Kriterij odabira nerijetko je i katoličanstvo, što se očituje u čestim sakralnim tematikama ili naklonosti prema poljskoj književnosti i latinskoameričkim kulturama, odnosno iznimno religioznim narodima. No, od sadržaja više iznenađuje ono čega nedostaje, a to je prije svega niz iznimnih suvremenih hrvatskih književnika i njihovih nagrađivanih romana objavljenih u posljednjih deset godina. Nedostaje progresivne umjetnosti koja će razvijati društvo, umjetnosti koja je u koraku s

vremenom i svjetskim trendovima, oslobođena navedenih „filtera“ koji najviše sputavaju. Može se zaključiti da bilo koja umjetnost vrijedi onoliko koliko pridonosi hrvatstvu, što nije nikakvo zlo, osim što se time isključuju svi oni koji među svojim preokupacijskim temama nemaju domoljublje ili religiju, ili ih nemaju na način na ih promiču.

6.1. Književnost

O književnosti u „Hrvatskom slovu“ možemo govoriti o dvije do tri stranice ispunjene najčešće kritikom/preporukom knjige, ulomkom nekog proznog djela i nekoliko pjesama, ali i o najčešće objavljuvanim autorima, koji se promoviraju i u drugim rubrikama. Pod naslovima „Hrvatska književnost“, „Obzori hrvatskoga pjesništva“, „Prostori hrvatske proze“ i „Strana književnost“ tjednik donosi hrvatsku i stranu poeziju i prozu, najčešće autora koji su nagrađivani nagradom „Dubravko Horvatić“, suradnika „Hrvatskog slova“, Hrvata u inozemstvu, poljskih autora i autora španjolskog govornog područja, koje prevodi Željka Lovrenčić, književnica i proučavateljica hrvatskog iseljništva u Latinskoj Americi te dugogodišnja suradnica „Hrvatskog slova“. Od 2017. godine stalna je rubrika „Domovinski stihopis“, koja u svakom broju donosi jednu domoljubnu pjesmu, često i sa snažnim religijskim motivima.

Najčešći hrvatski književnici u „Hrvatskom slovu“ su: Tomislav M. Bilosnić, Ivan Aralica, Luko Paljetak, Zdenka Čorkalo, Nevenka Nekić, Mato Nedić, Željko Reiner, fra Vendelin Karačić, Robert Roklicer, Malkica Dugeč, Miroslav S. Mađer, Tin Kolumbić, Nada Pomper, Ljerka Car Matutinović, Mile Budak, Miljenko Stojić, Ljubo Krmeč, Andrija Vučemil i Nikola Šop. Osim što se objavljuje njihova proza i poezija, mnogi od njih su bliski suradnici novina, članovi HKZ-a, sudionici Tribine te su politički aktivni ili na bilo koji način promoviraju ideje uredništva. Stječe se tako dojam da je puno važnije ime nego sama književnost. Proza je tematski uistinu raznolika te je teško odrediti neke glavne teme i motive, dok je kod poezije vrlo lako uočiti dominaciju domoljubne, patriotske poezije, uz koju uglavnom dolaze i religiozni motivi. No i u poeziji, kao i prozi, objavljuju se tekstovi ljubavne, socijalne i povijesne tematike, lišeni političkih i religijskih tonova, ali „primjereni“, bez sadržaja koji bi mogao uputiti na neke druge ideje i neka „neuobičajena“, nepoželjna promišljanja. Poneki romani hrvatske književnosti zavrijedili su više pažnje, a jedan takav su „Mrtvi se ne vraćaju“ (2011.) Antuna Jozinga, koji je

2013. godine izlazio u 27 brojeva i „Ljubičica bela“ Ženi Lebl, čiji su ulomci objavljeni u 10 brojeva.

Nekadašnji supružnici, talijanski pisci Alberto Moravia i Elsa Morante, poljski pisci Henryk Bardijewski, Tadeus Różewicz, Filip Zawada, Zbigniew Herbert, Julian Kornhauser, Tomasz Rozycki i Adam Zagajewski te talijanski pisac Italo Svevo najčešći su strani pisci čiji tekstovi popunjavaju stranice „Hrvatskog slova“. Vrlo je upečatljiva, nimalo laka i mračna poezija poljskih pjesnika, čije su se poetike uglavnom razvile iz vizije rata i umiranja kao osuda rata i fašizma. Za taj književnopovijesni kontekst čitatelji ostaju zakinuti.

Vrlo rijetko, ali na stranicama „Hrvatskog slova“ nađe se i preporuka za dječju književnost, uobličena kao preporuka za dobar odgoj. Dobar je primjer preporuka zbirke priča „Zagrljaj“ Ive Nuić, učiteljice iz Mostara, objavljene u dva broja (br. 861 i 884):

„Autorica nenametljivo ukazuje mladom čitatelju one životne staze na kojima će dobivati zagrljaje, ali i dijeliti zagrljaje života. To diskretno usmjeravanje na prave životne staze može uspjeti samo iskusnom pedagogu. I na kraju vratimo se početnim razmišljanjima o hrvatskom čovjeku. Otvorimo knjigu i pročitajmo priču naslovljenu 'Otac se vratio'. Upravo u toj priči snažno je došlo do izražaja rodoljublje, domoljublje i bogoljublje koje krase našega čovjeka. Takav je on bio, naš čovjek, od onih dalekih vremena kad je prolijevao krv na zaštitnom europskom zidu braneci svoju domovinu, ali i cijelu Europu. A Iva Nuić svojim pričama pomaže svima nama da zaštitimo dijete, a djecu da svladavaju životne prepreke i mudrošću i radošću uđu u život i uz pomoć Zagrljaja u zagrljaj.“ (br. 861)

O dječjoj književnosti bilo je riječi i u 808. broju, kada je u rubrici „Susret“ objavljen razgovor „O dječjoj književnosti u kojoj nema Boga“ sa Stjepanom Hranjecom, docentom za dječju i usmenu književnost te redovitim profesorom dječje književnosti na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. Između ostaloga, Hranjec osuđuje serijal „Harry Potter“ na isti način kako to čini Crkva – ocjenjuje ga kao pranje mozga, opasnost za kršćanstvo i potkopavanje vjere u Boga. Osuđen je i roman „Anđeo u ofsajdu“ Zorana Ferića u žustrim reakcijama na prijedlog kurikuluma predmeta „Hrvatski jezik“ 2016. godine po kojemu Ferić ulazi u lektiru. U nekoliko brojeva objavljeni su razlozi zašto taj roman ne pripada lektiri i učenicima općenito, između ostalog jer povređuje načela zdravog razuma, ustavnosti i poštovanja temeljnih ljudskih prava djeteta te vrijeđa javni moral i potiče nasilje.

6.2. Likovnost

U istoimenoj rubrici objavljuju se tekstovi o radu likovnih umjetnika, najčešće povodom njihovih izložbi ili izlaska monografija o nečijem stvaralaštvu. Uglavnom su to izložbe u galerijama: AZ (Zagreb, HKZ – Hrvatsko slovo), Stećak Klek (Klek, HKZ – Hrvatsko slovo), ULUPUH (Zg), Franjevačka galerija (Široki Brijeg), Zaklada kralja Tomislava (Čapljina), Art Point Centar (Zg), Galerija Vladimir Bužanić (Zg), Galerija Vladimir Filakovac (Zg) i dr. Rubrikom dominira slikarstvo, potom kiparstvo, fotografija i grafika. O arhitekturi je malo rečeno do 2017. godine, kada dobiva svoju zasebnu rubriku „Arhitektura“, u kojoj arhitekt Ati Salvaro u svakom broju predstavlja po jednu vrijednu, staru ili modernu, hrvatsku građevinu. Kada je riječ o „Likovnosti“ ili o likovnosti van te rubrike, dominantne su sakralne teme, motivi Krista, Bogorodice, Raspela i ostale kršćanske simbolike, a od umjetnika je to slikar Josip Botteri Dini, objavljivan u svim rubrikama i mnogim brojevima tjednika („Ne prodajem didovinu je smo povijesni narod“, „Dnevnik“, br. 793; „Sakralna umjetnost i danas je nekima trn u oku“, „Razgovor“, br. 833; „Slikajući tražim milosno stanje blizine s Bogom“, „Razgovor“, br. 888; „Grafičko-pjesnička mapa 'Molitva kaležu čuda ludbreškog' Miljenka Galića i Josipa Botterija Dinija“, prikaz djela, br. 913; „Svoju duhovnu i likovnu kuću gradim na čvrstoj stijeni – istini, Kristu“, „Razgovor“, br. 1096; „Isus je prvi sakralni slikar kršćanstva“, „Susret“, br. 1142 itd.). Najviše prostora potom dobiva kipar Kuzma Kovačić („Vrijeme je da drugovi jednom zauvijek nestanu“, „Dnevnik“, br. 773; „Držim da intelektualci ne bi smjeli biti konformisti i pitam se kakav je naš odnos prema vlastitoj državi?“, „Razgovor“, br. 1089; „Izložba Kuzme Kovačića u Rimu“, br. 1151, 1154, 1160; itd.), također poznat po sakralnoj tematici i djelima kao što su Oltar domovine na Medvedgradu, Spomenik dr. Franji Tuđmanu u Škabrnji, Oltarni reljef Vječne proslave u crkvi Sv. Mati Slobode u Zagrebu i dr. Kovačić je dizajnirao hrvatske kovanice i dobitnik je tri državna odličja koja mu je dodijelio prvi hrvatski predsjednik, a u „Hrvatskom slovu“ uživa status jednog od najboljih Hrvata. Uz Kovačića, priznat je i Mate Turić, poznatiji kao Mata CROata, kipar poznat po kipovima jedara, jedrenjaka i galija. Manje politički aktivni likovni umjetnici pored rubrike „Likovnost“ najčešće se pojavljuju u „Susretu“, gdje ukratko predstavljaju svoj rad.

Uz sakralnu tematiku, u tjedniku možemo vidjeti motive pejzaža i mrtve prirode, odnosno „lijepu“ i neprovokativnu likovnu umjetnost. Svaki broj donosi i „Komentar“ Branke Hlevnjak, koja čitatelje upoznaje s umjetnicima, zanimljivostima i novostima iz svijeta umjetnosti te

„Vodič kroz izložbe“, u kojemu Maja Burger najavljuje nekoliko izložbi narednog tjedna diljem Hrvatske.

6.3. Kazalište

Do listopada 2013. godine o kazališnoj umjetnosti pisao je teatrolog i kazališni kritičar Igor Mrduljaš u stalnoj rubrici „Hrvatsko glumište“. Mrduljaš je u svojoj rubrici pisao o radu i funkcioniranju kazališta, anegdotama iz prošlosti i aktualnim zbivanjima na hrvatskoj kazališnoj sceni, ponekad povezujući kazalište s drugim temama, najčešće onima koje su dominantne u tim brojevima. Doticao se tako srpskog jezika i prijevoda srpskih tekstova na hrvatski jezik (br. 768, 825), prosudbi teatrologa o Titu (br. 769) pa čak i projekta „Zapadni Balkan“, koji je zahvatio i kazalište jer se prikazuju samo predstave iz Srbije, Crne Gore, Makedonije, Slovenije i Bosne i Hercegovine, umjesto iz Pariza, Londona, Trsta i Beča. Uz Mrduljaševe tekstove često su stajali osvrtni na izvedene predstave u hrvatskim kazalištima, sve do 2017. godine, kada se objedinjuju u rubriku „Iz Talijina dvora“, koja do danas u svakom broju donosi četiri kratkih tekstova o kazališnim predstavama.

O kazalištu ponekad bude riječi i na drugim stranicama novina, u rubrikama „Susret“, „Razgovor“, „Dnevnik“ i dr., kada prostora dobivaju kazališni redatelji, glumci i ostali koji čine kazališno osoblje, i u drugim rubrikama, kada se za poznate osobe iz svijeta kazališta iznose snažne simpatije ili prozivke. O radu glumaca obitelji Šovagović uvijek će se pisati uz superlative, isticat će se i poštovati rad redatelja Mire Gavrana, dok će imena Rade Šerbedžije i Olivera Frljića često pratiti bijes i uvrede. Razlozi tome, iščitani između redova, najmanje su vezani za njihov glumački i redateljski rad, a mnogo više za njihove političke i društvene stavove. Ljetna pozornica Teatra Ulysses na Brijunima spominje se samo kako bi se Šerbedžiju povezano s Titom i jugonostalgijom ili kao nezasluženi dobitak povratnika koji je „napustio Hrvatsku 1991., a zatim se, nakon svega što je diljem svijeta činio protiv domovine, vratio u velikom stilu“ („Da se ne zaboravi“, br. 853). Redatelj Oliver Frljić je za „Hrvatsko slovo“ možda i najomraženija osoba izvan svijeta politike, iako se politika rijetko izostavlja kada se piše o njemu i njegovom radu. Taj „provokator, ulizica i jadni redatelj“ („Da se ne zaboravi“, br. 1020) u „Hrvatskome slovu“ ima tretman „lijevog aktera s jasnim ciljem napada a to je Crkva, katoličanstvo, Domovinski rat, homofobi, zatucani desničari, koji su svuda oko nas i još su se

drznuti usprotiviti napadima na sebe i svoj svjetonazor“ (br. 927), koji je u devedesetima, kao tinejdžer „po pijesku crtao partizanske zvijezde petrokrake i sanjao kako će i on jednog dana biti na čelu kolone sa srpom i čekićem na čelu“ (br. 1020). Osim plakatima i „diranjem“ u Jakova Sedlara i njegovo uprizorenje Mile Budaka, buru je izazvao i komentirajući svoj odabir Pirandella i kazališnog komada „Šest lica traži autora“: „Taj je komad zanimljiv, jer, među ostalim, govori o potrazi za identitetom, a naše društvo već više od četvrt stoljeća grozničavo traži svoj identitet. Što se sve dogodilo u toj potrazi vidimo uostalom i u ovoj zadnjoj haaškoj presudi.“ Na to je u „Komentaru“ reagirala Silvana O. Ivoš, vidjevši u toj izjavi „neslaganje i suprotstavljenost hrvatskom identitetu“, ali i „agresivni i netolerantni nasrtaj na hrvatski identitet iza kojih uvijek stoje isti, šaćica od dvadesetak ljudi, mahom uhljeba u raznoraznim samozvanim neovisnim udrugama“ (br. 1188). No, da nema Frljića, čitatelji kazališne rubrike ne bi dobili upute „Kako skratiti vrijeme tijekom predstave“ (br. 927): „Počnete psihoanalizirati samog autora, te njegov Ego, malo dijete u njemu, te traume iz djetinjstva, pa sužujete ne ono tko sve to plaća?“

Kazalište je također primjer kako su politički i opći društveni stavovi važniji od rada, bili oni u tom radu izraženi ili ne. Zato će se Frljić nazivati „regionalnim“ redateljem (pridjev koji je u „Hrvatskom slovu“ uvijek u negativnom kontekstu) jer je rodom iz Travnika („Da se ne zaboravi“, br. 1020), dok će svoje istomišljenike držati najvećim Hrvatima, ma gdje bili rođeni. Nedostaje prave kazališne kritike koja ne će biti prožeta politikom i nacionalnošću te polaziti od osobnih „sviđa mi se“ i „ne sviđa mi se“ stavova.

6.4. Film

Iako bez stalnog prostora na stranicama, sedma umjetnost u „Hrvatskom slovu“ česta je tema te je u znaku dokumentarnog filma i redatelja Jakova Sedlara (1952., Split). Sedlar je upravo po toj vrsti poznat – režirao je preko osamdeset dokumentarnih filmova, tematizirajući živote hrvatskih slikara/ica, političara, svetaca, balerina i plesača, brojnih Izraelaca, vojnika i generala, zatim opću hrvatsku umjetnost, politiku, povijest, religiju i tradiciju. Najpoznatiji i oni koji su izazvali najviše reakcija, jesu dokumentarni filmovi o Josipu Brozu Titu, Franji Tuđmanu, Alojziju Stepincu, o židovskim žrtvama tijekom i nakon Drugog svjetskog rata te o stogodišnjoj srpskoj agresiji na Hrvatsku. Na strani onih koji pozitivno reagiraju i hvale uvijek

je „Hrvatsko slovo“, uredništvo i suradništvo, koji gorljivo brane Sedlarov lik i djelo te gotovo u svakom broju propagiraju njegove filmove. Neizostavan je dokumentarni film „Tuđman“ (2008.) sa sloganom „Film koji Vas neće detuđmanizirati!“, godinama oglašavan u DVD formatu preko cijele jedne stranice, često s filmom „Hrvatske katedrale“ (2003.). „Tuđman“ je vrlo često hvaljen u brojnim rubrikama, od različitih ljudi, a ovaj slogan smislili su u uredništvu. Druga pak strana, ona koja negativno reagira na Sedlarov rad (pa ubrzo iste takve reakcije dobije od „Hrvatskog slova“), smatra veliki dio njegovog opusa radikalno desnim nacionalističkim narativima. Nastaju tako brojne rasprave o tome je li redatelj Sedlar nacionalni heroj ili falsifikator, a jedna od njih je i ona s izraelskom veleposlanicom Zinom Kalay Kleitman, koja je na film „Jasenovac – istina“ (2015.) reagirala:

„Po mojem mišljenju, veliki dio je posvećen povijesti dolaska pro-nacističkoga ustaškog režima na vlast u Hrvatskoj, kako je to prikazao autor filma, a mnogo manje je posvećeno stvarnim zločinima koji su počinjeni u logoru za istrebljenje u Jasenovcu. Također sam primijetila nastojanje da se umanje strašni razmjeri počinjenih zločina ili barem nastojanje da ih se objasni povijesnim događajima koji su do njih doveli. (...) Što se tiče istine, ovaj dokumentarni film predstavlja istinu kako je vidi autor filma, ništa više od toga. (...) Onima koji tvrde da izraelska veleposlanica nije bila svjesna sadržaja filma moram reći da sam – baš zbog osjetljivosti teme i za mene osobno, budući da sam Izraelka i potomak obitelji koju je pogodio holokaust – htjela vidjeti i pogledala film koji, po mojem mišljenju, vrlo selektivno prikazuje povijest, pokušava revidirati mnoge povijesne činjenice i vrijeđa osjećaje ljudi koji su izgubili svoje najmilije u jasenovcu.“ (br. 1095)

Uz reakciju veleposlanice objavljen je odgovor redatelja:

„Poštovana veleposlanice, ovaj film ne želi revidirati povijest osim u onome dijelu koji se odnosi na ponavljanje laži koje su ponavljanjem gotovo postale istina, jer su bile dio čak i školskih programa kao i jugoslavenske antihrvatske propagande koja, na žalost, još uvijek traje. (...) Nisam se i ne želim se baviti uzaludnim poslovima poput revizija bilo čega što je dokazano kao povijesno točno, ali sam, neovisno o žrtvi koju ću podnijeti, spreman braniti istinu i borbu za istinu koja se odnosi na moj hrvatski narod.“

Sedlarova istina identična je onoj „Hrvatskoga slova“, a prikazani „dijalog“ onima koje uredništvo vodi sa svim neistomišljenicima, stoga međusobne potpore ne nedostaje. Ne postoji rubrika u kojoj se redatelj nije našao: „Moji filmovi govore u ime tihe većine“ („Susret“, br. 783), „Od izdaje se uvijek dobro živjelo“ („Dnevnik“, br. 835), „Kome služi HTV?“ („Da se ne zaboravi“, br. 1085) i dr., najčešće iz političkih i svjetonazorskih razloga, znatno manje filmskih, što potvrđuje i Pavkovićeve kratka „karakterizacija“ uz predstavljanje monografije „Jakov Sedlar“, koju je i priredio: „Na samome je vrhu što se tiče kvalitete igranih i dok filmova, malo tko mu može biti ravan. Osim što je veliki umjetnik, krasi ga niz drugih osobina – izniman je čovjek, humanist, a nadasve hrvatski domoljub.“, (br. 968). Od igranih filmova u tjedniku se posebno ističe „Četverored“ iz 1999. godine, snimljen prema scenariju Ivana Aralice, razlog

zašto je Sedlar još jednom nazivan falsifikatorom, revizionistom i fašistom te i u najnovijim brojevima preporučan kao ispravna alternativa „Bitci na Neretvi“, odnosno „bombardiranju partizanskim filmovima i širenju jugoslavenske propagande“ (br. 820), kako to čini Hrvatska radiotelevizija.

Ostali tekstovi koji se na bilo koji način dotiču filma polaze od ideoloških stajališta autora, odnosno uredništva, te donose samo sadržajni prikaz, što nema nikakve veze s filmskom kritikom, već s osobnim afinitetima. Mnogi takvi tekstovi izvještaji su s tribina „Hrvatsko slovo uživo“, na kojima se projiciraju dokumentarni filmovi katoličkih i ratnih tema ili oni koji te dvije teme objedinjuju, poput filma o Stepincu „Kada hrabrost prevlada“ Jadranke Jureško-Kero, prema knjizi Esthere Gitman, važnog „da bi se u svijetu čula potpuna istina o hrvatskom narodu, čiji su se hrabri predstavnici tijekom Drugog svjetskog rata otvoreno suprotstavili Hitlerovim rasnim zakonima“ (br. 843). Kada je riječ o filmskim festivalima, oni vjerske tematike poticani su i uz pohvale detaljno prikazani, dok se ostalima „mjeri“ kolika je doza regionalnosti, spočitavajući im svakog nehrvatskog redatelja, glumca ili bilo kakvog sudionika, najčešće srpske nacionalnosti.

U brojevima od 2017. godine umjetnost dobiva nešto više prostora, stoga ima nešto više riječi i o filmu, ali uglavnom u obliku osvrta na filmske festivale i izvještaje o projekcijama u okviru nove rubrike „Iz Talijina dvora“, no to i ne mijenja priču o filmu koju čine tekstovi unutar analiziranog desetljeća, a ona se vrlo lako može sažeti: hrvatski film, teško potlačen i sputavan u doba Jugoslavije, bilo da je dokumentarni ili igrani, film je hrvatskih redatelja i glumaca te pažljivo biranim i pravilno razrađenim temama hrvatske religije, povijesti i politike doprinosi potvrdi i održavanju hrvatske tradicije. Upravo tako bi o hrvatskom filmu zaključio netko da mu kao izvor služi hrvatski tjednik za kulturu. Nameće se stoga pitanje je li to sve od hrvatskog filma i kako je moguće da tjednik za kulturu dijelom kulture ne smatra ostale filmske redatelje i brojna filmska, umjetnička ostvarenja na druge teme ili iste, drugačije obrađene. Primjerice, igrani film „Zvizdan“, koji je 2015. godine oduševio Europu, u „Hrvatskome slovu“ gotovo nije dobio ni riječi, a ostaje neodgovoreno je li to zbog redatelja Dalibora Matanića, koji je na meti još od slavnog plakata za film „Fine mrtve djevojke“ (2002.) ili jer radnju pokreće hrvatsko-srpska ljubav. Mjesta nije bilo ni za mnoge druge redatelje i scenariste koji su obilježili posljednjih deset godina hrvatskog igranog filma, primjerice Antu Tomića, Rajka Grlića, Nevija Marasovića, Vinka Brešana, Mate Matišića, Branka Schmidta, Vlatke Vorkapić, Ivana Gorana

Viteza i dr., kao ni za brojne autore i njihove dokumentarne filmove, kraće ili duže, različitih tema i kulturalnih uloga, koji često ostaju neprimjetni, stoga bi im poneki okraći prikaz u tjednim novinama za kulturu itekako značio. Ipak, čini se kako bi takvo nešto narušilo savršenu, jasnu liniju od urednika do čitatelja, koja je pojam kulture odredila temeljem vlastitih interesa, prvenstveno opstanka. Tako će o nekim „drugim“ redateljima i filmovima biti riječi samo kada se „ogriješe“ o hrvatstvo, kao što je to učinio Rajko Grlić u razgovoru za „Jutarnji list“ povodom filmskog festivala u Motovunu rekavši kako je „u Tuđmanovo doba zavladała strašna dogma po kojoj je svako ruganje vlasti ili, ne daj bože, vladaru, izdaja Hrvatske“, na što je reagiralo uredništvo „Hrvatskog slova“ u rubrici „Karte na stol“:

„Niste naveli nijedan primjer u korist svoje tvrdnje, ali primjera ruganja i najvišim dužnosnicima politike, dosežala su do bjesomučne mržnje. Svaki broj Feral Tribunea (uključivši onu sramotnu naslovnicu s dvojicom predsjednika), niz takozvanih satiričnih kazališnih predstava, filmova, književnih djela i štošta drugoga, čak i u jeku Domovinskog rata, bilo je natopljeno porugama, mržnjom i podmetanjima. Većina novina i danas donosi samo one fotografije predsjednika Tuđmana kojima se zapravo izruguje njegovu licu i pogledu, što je pomanjkanje kućnog odgoja, zapravo već i divljaštvo. U uređenim državama ruganje vlasti usred strašnog rata za preživljavanje naroda i države bilo bi u svakoj drugoj državi nazvano pravim imenom: veleizdaja.“ (br. 851)

Komentirati filmsku umjetnost nije se ustručavao ni Mladen Pavković, ocjenjujući Pulski filmski festival 2019. „srpskim filmskim dernekom“ i izražavajući nezadovoljstvo jer je „General“ Antuna Vrdoljaka, „u kojem glavnu ulogu glumi svjetski poznati glumac Goran Višnjić, (dragovoljac Domovinskog rata!), nije dobio 'ništa', odnosno dobio je dvije-tri 'Zlatne arene' za recimo 'specijalne efekte' i tome slično, ili drugim riječima nekakva nevažna 'sporedna' priznanja, u odnosu na cijelu projekt.“ Ovako je komentirao glavnog pobjednika festivala:

„Sve najznačajnije nagrade i priznanja dobio je igrano-dokumentarni film Dane Budisavljević 'Dnevnik Diane Budisavljević', u kojem nam autorica predstavlja ženu, Austrijanku, koja je iz ustaških logora u Drugom svjetskom ratu spasila desetak tisuća dječaka i djevojčica (sic!), što nije ništa drugo nego znanstvena fantazija, ili bolje rečeno falsifikat, a nikako istinsko svjedočanstvo, kako su govorili i pisali. Ako bi to bila istina onda NDH nije bila nikakva država, jer nigdje na svijetu iz logora nitko (ili malo tko) može spasiti vrlo, vrlo mali broj ljudi, a ovdje je neka žena iz 'strašnih' logora (da nitko ništa nije vidio ni čuo) odvela na tisuće djece što nije ništa drugo nego 'istinita filmska glupost'.“ (br. 1266. „Da se ne zaboravi“)

Ovo su samo neki u nizu primjera kako se svaka priča, pa tako i o filmu, svede na „borbu ideologija“. Uz poneke „In memoriam“ tekstove, razgovore s filmskim kritičarima (npr. Danielom Rafaelićem i Matom Ćurićem) i suhoparne osvrtne na filmske festivale, za koje je

također teško reći da nisu prošli nikakvo ideološko filtriranje, doticali se autori direktno nekakve ideologije ili ne, film je uglavnom još jedno sredstvo za obranu uredničke politike.

6.5. Glazba

Glazba u „Hrvatskom slovu“ u svim analiziranim brojevima ima svoju jednu stranicu, koju popunjavaju uglavnom prikazi i osvrti na zbivanja hrvatske klasične glazbe – operni nastupi, nastupi orkestara, glazbene večeri u prostorima Hrvatske kulturne zaklade, nastupi i natjecanja profesionalnih, amaterskih i crkvenih zborova, nastupi glazbenika u Hrvatskoj i Hrvata u svijetu, zanimljiva gostovanja stranih izvođača, tradicionalne glazbene večeri iz različitih krajeva Hrvatske, glazbena zbivanja povodom kakvih obljetnica ili nekome u čast i sl. Urednica glazbene rubrike je Eva Kirchmayer-Bilić, no tekstove u ovoj rubrici objavljuju i drugi muzikolozi i glazbeni kritičari, poput Zdenke Weber i Snježane Miklaušić-Ćeran, koje, osim navedenog, donose tekstove i drugih zanimljivih tema, npr. o izrađivanju instrumenata, crtica iz povijesti glazbe i dojmive životopise glazbenika. No glazba se ponekad može pronaći izvan svoje rubrike i postati sredstvom prepucavanja s onima na vlasti, koji ne idu tokom struje uredničke politike, kao u broju 881 u rubrici „Karte na stol“:

„Upravi Zagrebačke filharmonije – Nastavlja se regionalni ciklus Točka-Tačka-Pika kojim Zagrebačka filharmonija u 140. godini djelovanja želi nagraditi svoju publiku, pokretanjem narednoga ciklusa. Slovenska, Beogradska i Zagrebačka filharmonija žele stvoriti zajedničku platformu za kvalitetnu suradnju u kojoj će sva tri orkestra sudjelovati ravnopravno. (...) Gotovo stoljeće i pol od osnutka Zagrebačke filharmonije Hrvatska se iz balkanskog pakla vraća u svoju prirodnu srednjoeuropsku sredinu. Zašto Zagrebačka filharmonija svoju obljetnicu nije obilježila na primjer s istovjetnom skupinom u Beču i Budimpešti ili, još bolje, u Bratislavi i Varšavi. Možda zato što slijedi politiku Ive Josipovića, čiju glazbu, čini se, razumiju još samo u Srbiji?“

Domišljat je i tekst „Hrvatski glazbenici stradalnici Bleiburga i Križnoga puta – Zločin nad glazbenicima i glazbom“ urednice Kirchmayer-Bilić u broju 1256, u kojemu navodi nekoliko poginulih glazbenika i, između ostalog, piše: „Sav ljudski i politički 'griješ' čakovečkog skladatelja i dirigenta Mirka Kolarića sastojao se u tome da je bio domobranski glazbenik, što je komunističkim vlastima bilo dovoljno da mu zatru svaki trag.“ Tekst je pravi primjer toga kako urednici svih rubrika moraju ići k istom cilju, a u ovo je vrijeme cilj bio pojačano pisati o Bleiburgu zbog toga što se prvi put komemoracija održala u djelokrugu Okruga Völkermarkt i

zbog izjave mons. Guggenbergera kako „cjelokupna slika priredbe na blajburškom polju škodi ugledu Katoličke crkve“ („Komentar“, br. 1254).

Drugi primjer „odstupanja“ u glazbi „Hrvatskog slova“, točnije u glazbenoj rubrici, jesu tekstovi o Marku Perkoviću Thompsonu, njegovom glazbenom opusu i nastupima, a zanimljivi su prije svega jer je to jedini pjevač hrvatske popularne glazbe koji se pojavljuje u ovom tjedniku. Dakle, nijedan pjevač, pjevačica ili sastav nisu vrijedni detaljnog prikaza njihova koncerta ili pak hvalospjeva o njihovom profesionalnom radu, kao što je to pjevač domoljubne i ratne tematike. U broju 951. pod naslovom „Smisao je u ljubavi, molitvi i radu“ detaljno je prikazan novi Thompsonov glazbeni album „Ora et labora“. Opširne tekstove o njegovim koncertima pisala je Eva Kirchmayer-Bilić („Fenomen Thompson“, br. 1028 i „Glazbom očuvano domoljublje i zajedništvo hrvatskog naroda“, br. 1060) te ga, potpomognuta citiranjem najupečatljivijih stihova pjesama, postavila u najviše visine hrvatskoga neba, gdje se, prema svim tekstovima, našao još jedino dr. Franjo Tuđman. Ponovno se nameće pitanje o tome je li to sve, u ovom slučaju, od hrvatske glazbe. Je li uistinu samo dotični pjevač taj koji može ujediniti Hrvate u bilo čemu, ili svi oni koncerti drugih izvođača popularne glazbe na kojima nekoliko tisuća ljudi zajedno pjevaju nisu vrijedni jer tema pjesme nije domoljubna ili ratna? Dakle, glazbeni dio hrvatske kulture „Hrvatskog slova“ također nije lišen ideje kako se tradicija i hrvatstvo održavaju isključivo – tradicijom i hrvatstvom.

6.6. Strip

Svaki broj tjednika završava stripom Nikole Listeša, koji u dva crteža pod nazivom „Sedmo čulo“ daje komentar na aktualna politička i društvena zbivanja. Kako slika govori više od tisuću riječi, ovaj maleni prostor odašilje vrlo snažne poruke i u nekoliko riječi govori mnogo o stavovima uredništva. Najčešći su likovi Ivo Josipović, Stjepan Mesić i Zoran Milanović, uz skupine karikiranih likova označene, riječima ili simbolima, kao partizani, četnici te pripadnici SDP-a i Kukuriku koalicije. Listeš, kao i ostatak uredništva, u svom kutku proziva i izruguje se isključivo s političarima lijeve opcije, izjednačava antifašizam i komunizam, s četnicima pobratimljuje lijevu hrvatsku političku opciju, čije pripadnike uglavnom odijeva u partizanske uniforme, a po pitanjima zdravstvenog odgoja, Istanbulske konvencije, društvenog položaja pripadnika LGBTQ kolektiva, prava na abortus i sličnih situacija u društvu koje su se nastojale

riješiti u razdoblju 2010. – 2019. godine zastupa stavove konzervativnog kršćanstva i krajnje desnice, što potvrđuju primjeri u nastavku. Strip u gotovo svim dnevnim, tjednim i mjesečnim novinama i časopisima ima uglavnom ulogu duhovitog i zabavnog komentara, često prožetog ironijom, cinizmom i provokacijom, a kao spoj dvaju najsnažnijih medija, riječi i slike, u kvaliteti i snazi poruke može nadmašiti i tekstove glavnih rubrika. Da je rad Nikole Listeša kvalitetan govore brojne nagrade, mnogo domaćih i čak 56 međunarodnih, no poruke su ono diskutabilno u njegovu radu, barem što se „Hrvatskog slova“ tiče. One su uspješno prenesene i snažne, no podupiru, poput ostatka rubrika, jednu ideologiju, što znači isključivost prema svemu ostalome, a time i pridonosi kršenju osnova novinarske etike.

7. Isključivost kao temelj

Kao zajednički nazivnik svih tema, stavova i ideja, bile one u tekstovima favorizirane ili pak objekt različitih napada, nedvojbeno se nameće isključivost. Radi se upravo o onakvoj vrsti isključivosti od kakve polazi Ante Lešaja kada piše „Knjigocid“, stoga se valja poslužiti nekim njegovim zaključcima i klasifikacijama, relevantnim za analizu. Za izvorište diskriminacije, iz koje pak proizlazi fenomen uništavanja knjiga i spomeničke baštine, Lešaja postavlja isključivost, kao stav prema Drugom i Drugačijem. Riječ je o anomiji koju je definirao sociolog David Émile Durkheim – stanje destabiliziranih starih društvenih normi i pravila, odnosno prihvaćanje devijantnog za obrazac društvenog ponašanja, što u konačnici omogućava devijantno, iracionalno ponašanje pojedinca. Ulazeći u dublju analizu, Lešaja govori o dvjema radikalnim promjenama ekonomske strukture unutar sedamdeset godina koje su zadesile tzv. socijalističke zemlje, prouzročivši velike socijalne konflikte. No o tome je dovoljno za potrebe rada reći da su putovi i stranputice kojima se društvo kretalo bili dovoljno pogodni za onaj dio posljedica tih konflikata koji i danas pronalazimo u tekstovima „Hrvatskoga slova“.

U analiziranom periodu, dakle petnaest do dvadeset i pet godina nakon pokretanja (1995.), u tjedniku se podupiru ideje sa samog početka devedesetih godina, začete u okvirima političkih programa različitih stranaka s isključivošću kao imperativom svakom od njih. U takvoj političkoj klimi, pogodnoj za razvoj nacionalizma, ksenofobije i diskriminacije svih vrsta manjina, točnije opstanak ideja takvih obilježja, koje su zamah uzele tridesetih i četrdesetih godina prošloga stoljeća, započeo je proces osamostaljenja države.

„Tko je iole pratio događanja prije 'osvajanja vlasti' (polovinom 1990. godine, tzv. 'prvih višestranačkih izbora'), ali i nakon toga (izborne kampanje 1992., 1995., 2000., 2003. i 2007. godine) naći će obilje izjava koje to potvrđuju. Najčešće su spominjani 'crvena opasnost', ali i 'privilegirani Srbi', 'remetilački faktor', 'crveni, zeleni i žuti' vragovi, postotak stanovništva koji se ne miri s 'postojanjem samostalne i neovisne', 'pašćad i stoka sitnog zuba'. Treba ovdje samo ilustracije radi podsjetiti primjerice na pogromaške i šovinističke napise novina: Slobodni tjednik, Imperijal, Fokus, Vinkovački Vjesnik, pa i Hrvatsko slovo (...) Ali je važno naglasiti da je dominantna politička snaga, koja je bila i vladajuća snaga u državi, htjela spriječiti spomenute iskaze i postupke isključivosti – pokrenula bi organe represije prema njima. Ali ništa se od toga nije dogodilo (...) Samo su se razmjerno slabašni dijelovi društva (tzv. civilnog društva, naročito HHO i GOLJP, pa zatim neke novine, naročito Feral Tribune, Novi list, Hrvatska ljevica, Arkzin...) suprotstavljali tome i ustrajali na registriranju i osudi iskaza i postupaka isključivosti. (...) Građanska inicijativa za slobodu javne riječi je izrađivala 'Mjesečne izvještaje' o pisanju hrvatske štampe i sistematski

upozoravala na napise (i stavove) koji se moraju smatrati iskazom netolerancije, netrpeljivosti, mržnje, dakle, isključivošću.“⁶³

Dakle, od samoga početka isključivost je nešto što se od strane države podupiralo, a uzmemo li u obzir već spomenuto financiranje od strane Ministarstva, ono se podupire i danas. Prema manifestacijama isključivosti, Lešaja je izdvojio šest „razreda“, ovisno o tipu, oblicima i području te sastavio klasifikaciju:

- 1) isključivost prema Jugoslaviji (posebno drugoj) kao državnoj zajednici
- 2) isključivost prema socijalizmu kao ideologiji i praksi
- 3) isključivost prema NOB-u i antifašizmu (1941.–1945.)
- 4) isključivost prema Srbima kao narodu, i na međudržavnoj (međurepubličkoj) razini i interitorijalno prema „hrvatskim Srbima“
- 5) isključivost prema radnom dijelu stanovništva, „radničkoj klasi“, naročito prema njoj kao simboličkom titularu vlasništva
- 6) isključivost prema bilo kom izrazu neslaganja s postojećom politikom⁶⁴

Ovakva podjela može idealno poslužiti kada bi se klasificirali tekstovi „Hrvatskog slova“, tjednika kojemu je „javna mržnja prema drugoj naciji poticani oblik ljubavi prema svojoj, a govor mržnje dio općeg govora laži, veličanje moralne patografije i programiranog izvrtanja činjenica.“⁶⁵

⁶³ Lešaja, A., *Knjigocid – uništavanje knjiga u Hrvatskoj 1990-ih*, Profil knjiga d.o.o. i Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012. (str. 481.)

⁶⁴ *Ibid.* (str. 502)

⁶⁵ *Ibid.* (str. 499)

8. Zaključak

Nekoliko desetaka stranica o tjedniku „Hrvatsko slovo“ samo je dio rasprave o jednom većem problemu hrvatskoga društva – o svojevrsnoj „rašomonijadi“, nepouzdanim i oprečnim interpretacijama hrvatske prošlosti, što je među glavnim čimbenicima sadašnjeg stanja različitih sfera društva. No snažno subjektivno tumačenje i zagovaranje vlastitih interesa naspram objektivne istine trebalo bi ostati u nekim privatnim pričama pojedinaca, daleko od profesije novinarstva i uredničkih politika. Ipak, nameću se u svakom poglavlju ovoga rada koji nastoji ogoliti jedan tjednik, i to uz potporu jednog dijela hrvatskih akademika, što je u ovom trenutku sporedno, ali veoma važno za imati u svijesti kada se govori o sadržaju „Hrvatskog slova“.

Kada bi se na trenutak prihvatilo to da svatko ima svoju istinu, uvažili bi se stavovi i poruke uredništva i suradništva, a odgovori na pitanja hrvatske kulture, tako i uredničke politike tjednika, pronašli bi se u „izmišljenoj beskonfliktnoj homogenosti“⁶⁶ hrvatske države, naroda i povijesti. S obzirom da se u tom slučaju igramo s povijesnim revizionizmom i različitim manifestacijama isključivosti, valja takve stavove odbaciti i ne dopustiti da definiraju kulturu jednog naroda u 21. stoljeću.

Upravo su revizionizam i isključivost glavni temelji uredničke politike „Hrvatskog slova“, tjednika za kulturu koji hrvatsku kulturu reducira samo na onaj dio kojemu i sam pripada. Dio je to onog izmišljenog kompleksa, navodno nametnutog od strane Srba, iza kojeg su se skrivali i skrivaju se hrvatski nacionalisti, isti oni koji svaki „govor o zločinima ustaškog ili ustašama srodnog dijela hrvatskog društva dižu na rang optužbe svih Hrvata.“⁶⁷ Kako onaj tko ne shvati povijest, mora je ponoviti, slična se priča ponavlja i s događanjima devedesetih godina, koji su omogućili preživljavanje nacionalističkih ideja do danas, odnosno egzistenciju onih kod kojih „revizionizam oslobađa onu vrst fašizma rođenog u malim, nesposobnim ljudima, kako bi rekao jedan od najvećih europskih antirevizionista, dr. Eduard Čalić, koji su oktroiranu istinu o sudbini vlastitog naroda koristili kao argumentaciju za etiologiju osobnog životnog neuspjeha ili uspjeha u krivo vrijeme.“⁶⁸ Kao štit svojim aspiracijama postavljaju domoljublje, a kada se domoljublju doda religija, onda je onome s druge strane vrlo nezgodno birati sredstva za borbu. Pod takvom

⁶⁶ Banac, Ivo, *Srbi u Hrvatskoj jučer, danas, sutra*, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Zagreb, 1998. (str. 13)

⁶⁷ Lešaja, Ante, *Knjigocid – uništavanje knjiga u Hrvatskoj 1990-ih*, Profil knjiga d.o.o. i Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012. (str. 518)

⁶⁸ *Ibid.* (str. 499)

obranom „Hrvatsko slovo“ prije svega krši niz etičkih načela novinarske struke, posebice istinitost, točnost, nepristranost i neovisnost o pojedinim interesima. Krši i onaj opći moral, čitav sustav nepisanih društvenih normi važan za koheziju društva, što se očituje prvenstveno u podjeli na svoje istomišljenike i „grešne“ Hrvate, koji, ma kako vrsni u svojoj struci bili, ne će dobiti za to priznanje. Tako će „Hrvatsko slovo“ pod hrvatsku kulturu uvrstiti onakvu politiku, vjeru, knjigu, film, sliku, kip, predstavu, glazbu i strip, koji će poduprijeti revizionističku interpretaciju prošlosti i pripomoći daljnjem isključivanju svega ostalog.

Ono pitanje s početka, o tome je li to hrvatska kultura, valja preoblikovati u jedno novo: Prihvaćamo li ovo za hrvatsku kulturu?

Potakne li ovo neke buduće borbe, za kraj ostaje prijedlog da sredstvo, u duhu ravnopravnosti, bude riječ. Bila ona zapisana ili izgovorena, neka je vode etička načela struke.

I tako sve dok ne dođemo do nekih ljepših odgovora.

9. Popis literature

1. Banac, Ivo, Srbi u Hrvatskoj jučer, danas, sutra, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Zagreb, 1998.
2. Barić, Nikica, „Antifašistička borba u Drugom svjetskom ratu u političkim interpretacijama hrvatskih predsjednika 1991-2006.“ *Revizija prošlosti na prostorima bivše Jugoslavije*, ur. Vera Katz, Institut za istoriju, str. 211-234, Sarajevo, 2007.
3. Brešić, Vinko, *Čitanje časopisa: uvod u studij hrvatske književne periodike 19. stoljeća*, Matica hrvatska, Zagreb, 2005.
4. Goldstein, Ivo, „Od partijnosti u doba socijalizma do revizionizma devedesetih: Ima li građanska historiografija šansu?“, *Hrvatska historiografija XX. stoljeća. Između znanstvenih paradigmi i ideoloških zahtjeva*, ur. Srećko Lipovčan i Ljiljana Dobrovšak, str. 57-72, Zagreb, 2005.
5. Goldstein, Ivo; Hutinec, Goran, „Neki aspekti revizionizma u hrvatskoj historiografiji devedesetih godina XX stoljeća – motivi, metode i odjeci“, *Revizija prošlosti na prostorima bivše Jugoslavije*, ur. Vera Katz, Institut za istoriju, str. 187-210, Sarajevo, 2007.
6. „Hrvatsko slovo“ – tjednik za kulturu, Vol. 16 – 25, ur. Nenad Piskač i Stjepan Šešelj, HKZ – Hrvatsko slovo, Zagreb, 2010. – 2019.
7. Hrvatska kulturna zaklada (www.hkz.hr)
8. Hrvatski generalski zbor (www.hrvatskigeneralskizbor.hr)
9. Kordić, Snježana, „Ideologija nacionalnog identiteta i nacionalne kulture“, *U čast Pera Jakobsena: zbornik radova*, ur. D. Ajdačić i P. Lazarević di Giacom., str. 225-239, Beograd, 2010.
10. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (www.enciklopedija.hr)
11. Lešaja, Ante, *Knjigocid – uništavanje knjiga u Hrvatskoj 1990-ih*, Profil knjiga d.o.o. i Srpsko narodno vijeće, Zagreb, 2012.
12. Malović, S., Ricchiardi, S., Vilović, G., *Etika novinarstva*, Izvori, Zagreb, 2007.
13. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske (www.min-kulture.gov.hr/)
14. Portal hrvatskoga kulturnog vijeća (www.hkv.hr)
15. Ravlić, Slaven, *Svjetovi ideologije: uvod u političke ideologije*, Politička kultura, Zagreb, 2013.
16. „Ustav Republike Hrvatske“, Narodne novine, 2019.

Dodatni izvori

17. „Slobodna Dalmacija“ (www.slobodnadalmacija.hr)

18. „Jutarnji list“ (www.jutarnji.hr)

19. „Index.hr“ (www.index.hr)

Sažetak

„Urednička politika tjednika 'Hrvatsko slovo'“ analiza je brojeva objavljenih od 1. siječnja 2010. do 31. prosinca 2019. godine te odgovor na pitanje što je hrvatska kultura jedinom hrvatskom tjedniku za kulturu. Opsežna primarna literatura od 522 broja nastoji se sažeti kroz prikaze glavnih tema i rubrika tjednika te odnosa uredništva prema hrvatskoj prošlosti, politici, društvu i umjetnosti. Kao glavni temelji uredničke politike, pa tako i definicije kulture, izdvojili su se povijesni revizionizam i isključivost prema Drugome, što se u radu nastoji potkrijepiti brojim citatima te time takve aspiracije potvrditi kočnicama razvoja i neprihvatljivima za suvremeno društvo.

Ključne riječi: „Hrvatsko slovo“, urednička politika, hrvatska kultura, revizionizam, isključivost

Editorial policy of the weekly newspapers „Hrvatsko slovo“

Key words: „Hrvatsko slovo“, editorial policy, croatian culture, revisionism, exclusiveness